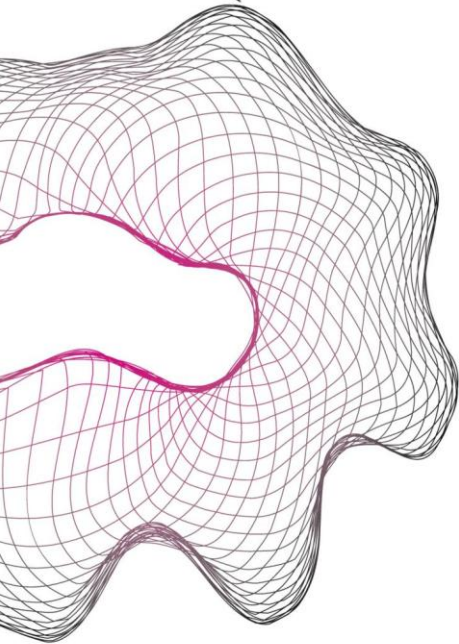

UNIVERSITEIT TWENTE.

Diversiteit in Coalities: Lange Termijn Planning in Gemeentepolitiek?

Onderzoek naar de invloed van raadssamenstelling en politieke diversiteit
op de duur van coalitievorming in Overijsselse gemeenten

Diversiteit in coalities: Lange termijn planning in gemeentepolitiek?

Onderzoek naar de invloed van raadssamenstelling en politieke diversiteit op de duur van coalitievorming in Overijsselse gemeenten

Augustus 2010

Bacheloropdracht

R. Idema

idemamail@gmail.com

+31 (0) 6 16 05 07 37

Studentnummer 0001732

Studie Bestuurskunde

Faculteit Management en Bestuur

Universiteit Twente, Enschede

Begeleiders

Prof. Dr. S.A.H. Denters

Universiteit Twente

Political Science and Research Methods

Dr. M.J. Arentsen

Universiteit Twente

Twente Centre for Studies in Technology and Sustainable Development

Samenvatting

Nederland is een coalitieland. Het multipartijstelsel resulteert na verkiezingen in een spel van onderhandelingen dat moet leiden tot nieuwe coalities. Niet alleen op nationaal niveau worden coalities gevormd. Ook in de gemeentepolitiek worden iedere vier jaar verkiezingen gehouden, waarbij vergelijkbare regels gelden. Wie wil met wie in zee? Welke partij sluit anderen uit? Welke combinaties vormen een meerderheid? Soms duurt dit proces meerdere maanden, terwijl in andere gevallen al na één of enkele weken de ambten zijn verdeeld. De duur van dit formatieproces lijkt afhankelijk te zijn van de coalities die uiteindelijk gevormd worden. Dit onderzoek stelt zich als doel een verklaring te geven van de duur van het coalitieproces. Daarbij wordt gekeken naar lokale overheden in de provincie Overijssel, voortbouwend op eerder onderzoek naar collegevorming in deze provincie.

De oorzaak van de duur van coalitievorming wordt onderzocht aan de hand van partijen in gemeenteraden en op welke wijze deze zich tot elkaar verhouden. Dit wordt meetbaar gemaakt door het bepalen van twee onafhankelijke variabelen die de duur van het coalitieproces beïnvloeden. Hierbij wordt enerzijds gekeken naar de verkozen partijen en de mogelijke coalities die gevormd kunnen worden. Anderzijds wordt gekeken naar de te vormen coalitie. Hoe verhouden de partijen die uiteindelijk op het pluche belanden zich tot elkaar? Om deze onderlinge verhoudingen in een coalitie te bepalen, wordt op basis van een drietal coalitietheorieën een definitie geformuleerd. Hiermee kan vervolgens worden bepaald hoe divers de combinatie partijen in een coalitie is, ten opzichte van de raad waaruit zij wordt gevormd.

In de data-analyse worden gegevens van coalitievorming in Overijsselse gemeentepolitiek geanalyseerd. Door middel van regressieanalyses wordt het oorzakelijk verband tussen de twee variabelen en de duur van coalitievorming bepaald. Hieruit blijkt dat op basis van de gebruikte data niet kan worden verklaard dat het aantal partijen of de mogelijke coalities de duur van coalitievorming beïnvloeden. Uit de analyse blijkt tevens dat deze duur wel wordt beïnvloed door de tweede variabele. De voornaamste oorzaak die aangetoond wordt, is te vinden in de relatieve afstand die coalitiepartners tot elkaar hebben aan de hand van de sociaaleconomische links-rechts verdeling. Wanneer de verschillen groter zijn, lijkt het moeilijker een coalitie te vormen, waardoor de onderhandelingen langer duren.

Zoals bij ieder onderzoek zijn ook hier een aantal kanttekeningen te plaatsen. Aangezien slechts data van 25 gemeenten zijn meegenomen, komen de betrouwbaarheid en validiteit van de verkregen resultaten in gevaar. Dit kan betekenen dat sommige conclusies onterecht zijn getrokken, maar het kan evengoed inhouden dat waar in dit onderzoek geen verband is aangetoond, wel een oorzakelijk verband bestaat. Vervolgonderzoek zou dit verder kunnen uitwijzen. Hierin kan tevens worden ingegaan op het van links naar rechts indelen van lokale partijen en het zoeken naar alternatieve oorzaken van de duur van het coalitieproces.

Voorwoord

Voor u ligt een onderzoeksverslag dat is geschreven ter afronding van mijn bacheloropleiding Bestuurskunde. In een zoektocht naar een geschikt en interessant onderwerp werd mij geopperd te kijken naar een eerder onderzoek over coalitievorming. Op basis hiervan is bij mij een idee opgekomen waaruit de probleemstelling van dit onderzoek is voortgevloeid. In goed overleg met prof. dr. Denters ben ik hiermee aan de slag gegaan, met dit onderzoeksverslag als resultaat. Graag wil ik hem hartelijk danken voor de samenwerking en het enthousiasme waarmee hij mijn interesse in dit onderwerp verwelkomd heeft. Bovendien kan ik terugkijken op een prettige samenwerking met productieve discussies over het onderwerp van onderzoek.

In veel vrijheid heb ik de ideeën voor dit bacheloronderzoek mogen ontplooiën. Doordat ik dit verslag in de vakantieperiode heb afgerond, was de tijdsdruk echter duidelijk aanwezig. Graag wil ik iedereen die het mij mede mogelijk heeft gemaakt dit verslag binnen de gestelde tijdslimieten en tussen de vakanties van betrokkenen door af te ronden, hartelijk bedanken.

Roel Idema

Augustus 2010

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	3
Voorwoord.....	4
Inhoudsopgave.....	5
1. Aanleiding onderzoek.....	7
2. Probleemstelling.....	8
3. Coalities.....	9
3.1 Coalitievorming.....	9
3.2 Coalitietheorieën.....	10
3.2.1 Policy blind theorieën.....	11
3.2.2 Policy-based theorieën.....	12
3.3 Samenstelling van gemeenteraden.....	15
4. Operationalisatie.....	16
4.1 Onderzoeksopzet.....	16
4.2 Operationalisatie van gemeenteraadssamenstelling.....	17
4.3 Operationalisatie van diversiteit.....	18
4.3.1 Minimal number principe.....	18
4.3.2 Minimum diversity principe.....	19
4.3.3 Policy distance theorie.....	20
4.3.4 Politieke diversiteit.....	20
4.3.5 Diversiteit in de coalitie: een voorbeeld.....	21
4.4 Schematische weergave.....	23
5. Data-analyse.....	24
5.1 Invloed van de raadssamenstelling.....	25
5.2 Diversiteit.....	27
5.2.1 De policy blind factor: het minimum number principe.....	27
5.2.2 Policy-based factoren.....	28
5.2.3 Totale diversiteit.....	30
6. Interpretatie van bevindingen.....	32
6.1 Bedreigingen.....	32
6.1.1 Betrouwbaarheid.....	32
6.1.2 Bedreigingen voor validiteit.....	32
6.1.3 Kanttekening bij aangenomen hypotheses.....	33

6.2	Alternatieve invloeden	33
7.	Slotsom	35
7.1	Conclusies	35
7.2	Aanbevelingen.....	36
	Referenties.....	37
	Bijlagen.....	39
	Bijlage I. Het links-rechts continuüm.....	39
	Bijlage II. Datasheet.....	41
	Bijlage III. Regressieanalyses behorende bij hypothesen 1.1, 1.2 en 1.3.....	42
	Bijlage IV. Regressieanalyses behorende bij policy blind factoren	44
	Bijlage V. Regressieanalyses behorende bij policy-based factoren.....	46
	Bijlage VI. Regressieanalyse behorende bij totale politieke diversiteit.....	48

1. Aanleiding onderzoek

In coalitieland Nederland bestaat er na verkiezingen vaak onduidelijkheid over de te vormen coalitie. Wie neemt het initiatief? Wie kan met wie door één deur? Is een nipte meerderheid gewenst, of juist een ruime? Om tot een akkoord te komen, moet er onder meer tijd gestoken worden in overleg. Des te langer de compromisvorming duurt, des te hoger de transactiekosten. Om deze te verminderen, worden bij Tweede Kamerverkiezingen onder anderen partijprogramma's op sociaal-economische punten doorgerekend door het Centraal Planbureau. Hierdoor worden voor- en nadelen van diverse programma's duidelijk, waardoor coalitiebesprekingen worden vergemakkelijkt (Butter, 2002). Ondanks deze doorrekening kunnen coalitiebesprekingen soms lang duren. Op gemeentelijk niveau spelen de sociaal-economische aspecten misschien een minder grote rol, ook hier kunnen de coalitiebesprekingen echter soms maanden duren. Zo presenteerden de coalitiepartners in Hellendoorn pas op 11 mei 2010 hun akkoord na de verkiezingen van 9 maart (Hellendoorn, 2010). Denters (2010) onderzocht het proces van collegevorming in Overijsselse gemeenten tegen de achtergrond van de in 2002 ingevoerde wet Dualisering. Aan de hand hiervan onderzocht hij ook de samenhang tussen de omvang van gemeenten, de duur van collegevorming en het gewicht van collegeakkoorden. Naast zijn bevindingen aangaande de invloed van de bestuurlijke driehoek bij collegevorming, concludeert hij dat *“zowel het gewicht van het akkoord als de duur van de formatie maar voor een deel worden beïnvloed door objectieve factoren als de omvang van de gemeente of het aantal partijen in de raad”* (Denters, 2010, pag. 96). Voortbouwend op eerder getrokken conclusies, wil ik onderzoeken of de politieke diversiteit van coalitiepartners samenhang vertoont met de duur van coalitievorming in Overijsselse gemeenten.

Er zijn legio onderzoeken naar het ontstaan van coalities gedaan. Zo ontvouwt De Swaan (1973) een aantal coalitietheorieën van waaruit de vorming van coalities verklaard kunnen worden. Veelal zijn deze gebaseerd op speltheorieën en verklaren het streven van individuele partijen naar een voor hen ideale coalitie. Dergelijke theorieën kunnen worden gebruikt om aan de hand van ontstane coalities te verklaren welke invloeden effect hebben gehad op de vorming van deze coalities (Budge & Keman, 1990; Tops & Dittrich, 1992). De focus ligt dan vaak op de intrinsieke motivaties van de participerende actoren: de wens om aan de macht te komen of om beleid te kunnen wijzigen (Budge & Laver, 1992). Beduidend minder onderzoek is verricht naar de duur van coalitievorming en de oorzaken die daaraan ten grondslag liggen. Martin & Vanberg (2003) stellen dat ten tijde van hun publicatie slechts één ander cross-nationaal onderzoek was verricht naar de duur van coalitieonderhandelingen. Dit gegeven alleen al maakt het interessant om deze materie onderwerp van onderzoek te maken.

Een derde aanleiding voor dit onderzoek volgt uit de negatieve effecten die bij een (in)formatieproces kunnen optreden. Adrian & Press (1968) stellen dat dit voor de diverse actoren een kostbaar proces is. Zij onderscheiden acht soorten kosten die het coalitieproces kunnen beïnvloeden. Een van deze is geformuleerd als de kosten die ontstaan door tijdsdruk. Het belang van een onderhandelende partij om snel tot een akkoord te komen kan haar beslissingen (negatief) beïnvloeden, waardoor mogelijk niet het resultaat wordt behaald dat zou zijn beoogd wanneer de factor tijd geen rol had gespeeld. Het feit dat partijen gebaat zijn bij een kortdurend formatieproces, maakt de vraag naar de oorzaak van deze duur interessant.

2. Probleemstelling

De aanleiding naar dit onderzoek vindt zijn grondslag in de zoektocht naar een verklaring voor de duur van coalitievorming. In eerder onderzoek wordt gesuggereerd dat er een verband kan zijn met het onderlinge vertrouwen tussen partijen (Denters, 2010). Het begrip vertrouwen is echter een zeer subjectief en slecht te meten begrip. In dit onderzoek wordt daarom gekeken naar een beter te definiëren begrip, dat een belangrijk onderdeel van onderling vertrouwen kan vormen: politieke diversiteit van coalities. Deze wordt door mij omschreven als ‘de omvang en spreiding van actoren in een coalitie en hun posities binnen de beleidsdimensie.’

Wanneer vastgesteld wordt dat de diversiteit van een potentiële coalitie van invloed is op de duur van de coalitievorming, zal geconcludeerd moeten worden dat het wenselijk is om een zo weinig divers mogelijke coalitie te vormen. Coalitievorming is echter een proces waarbij belangen van actoren verder reiken dan enkel de tijd die de totstandkoming in beslag neemt (Martin & Vanberg, 2003). Het is dan ook niet de intentie van dit onderzoek om bij te dragen aan het bepalen van ideale coalities en het inkorten van de duur van (in)formatieprocessen. Meer is de intentie te verklaren of er een logische verklaring kan worden gevonden voor het feit dat coalitieonderhandelingen in Nederland soms maanden in beslag nemen. Derhalve richt dit onderzoek zich in eerste instantie op de relatie tussen de politieke diversiteit van coalities en de duur van coalitievorming. Voorts is het van belang te realiseren dat coalitievorming enkel mogelijk is met de partijen die in een bepaalde samenstelling de volkvertegenwoordiging vormen. Hoewel deze samenstelling bijna onveranderlijk is, kan deze toch grote invloed hebben op onderlinge verhoudingen. Deze beide verwachtingen leiden tot de centrale onderzoeksvraag, die is geformuleerd als:

Kan de duur van coalitievorming in Overijsselse gemeenten worden verklaard uit de samenstelling van de gemeenteraden en de diversiteit van de gevormde coalitie?

In deze onderzoeksvraag wordt getracht één afhankelijke variabele te verklaren uit twee onafhankelijke variabelen. Hieruit volgt een empirisch, relationeel onderzoek. Op basis van literatuurstudie wordt bepaald op welke wijze de variabelen kunnen worden geoperationaliseerd.

3. Coalities

Ter beantwoording van de gestelde onderzoeksvraag, is het van belang om de termen die hierin worden verwoord te specificeren. In dit hoofdstuk zal allereerst het begrip coalitievorming bondig worden verduidelijkt. Hierna wordt verduidelijkt uit welk perspectief de samenstelling van gemeenteraden objectief kan worden bekeken. Vervolgens wordt ingegaan op het ontstaan van coalities en een aantal coalitietheorieën die de totstandkoming van coalities proberen te verklaren en de grondslag vormen voor de definitie van politieke diversiteit. Tot slot wordt uiteengezet hoe het Nederlandse links-rechts continuüm als de geldende beleiddimensie kan worden ingevuld.

3.1 Coalitievorming

Het Nederlandse kiesstelsel wordt sinds de pacificatie van 1917 gekenmerkt door evenredige vertegenwoordiging (Denters, 1999).¹ Centraal in het Nederlandse stelsel staat dat het kabinet het vertrouwen moet kunnen genieten van het merendeel van de volksvertegenwoordiging. Deze ongeschreven regel wordt de vertrouwensregel genoemd. Er geldt in Nederland dat een kabinet vertrouwen geniet, zolang het tegendeel niet gebleken is: de negatieve vertrouwensregel (Visser, 2008). In landen waar een dergelijke vertrouwensregel niet wordt toegepast, ontstaan in veel grotere mate minderheidscoalities (Koole, 1996). Niet enkel op nationaal niveau, maar ook op lokaal niveau geldt deze ongeschreven negatieve vertrouwensregel. Een college van Burgemeesters en Wethouders moet het vertrouwen van de volksvertegenwoordiging genieten. Door het meerpartijstelsel en de vertrouwensregel is coalitievorming haast immer onvermijdelijk.

Om de duur van het formeren van een coalitie te bepalen is het belangrijk onderscheid te maken tussen een *formatiepoging* en een *formatieproces*. Een *formatiepoging* laat zich definiëren door een opeenvolging van onderhandelingen en mogelijk parlementaire beslissingen die leiden tot de vorming van een nieuw kabinet. Dit betreffen pogingen die kunnen falen, waardoor een nieuwe *formatiepoging* zal moeten worden ondernomen. Een *formatieproces* duurt tot een nieuw bestuur is geïnstalleerd. Hierbij is het van belang een duidelijk begin- en eindpunt te formuleren. (Diermeier Van Roozendaal, 1998 pag. 615) Het startpunt van coalitievorming kan op twee momenten worden gesteld: ten eerste op de dag van verkiezingen, wanneer het oude bestuur demissionair raakt en er een nieuw bestuur moet worden gezocht. Een tweede startpunt kan worden gelegd wanneer een bestaande coalitie wordt ontbonden en er, zonder nieuwe verkiezingen, naar een nieuwe coalitie wordt gezocht. Het eindpunt van een coalitievorming wordt in Nederland bepaald op de dag dat een nieuw kabinet wordt ingezworen door het staatshoofd, de Koningin (Diermeier & Van Roozendaal, 1998). Op lokaal niveau kan het beginpunt van coalitievorming op dezelfde momenten worden bepaald. Wethouders worden echter niet benoemd door het staatshoofd. Het equivalent hiervan is de benoeming door de

¹ Hoewel het districtenstelsel dat voor 1917 werd gehanteerd normaliter resulteert in een tweepartijstelsel, werd het Nederlandse politieke systeem ook voor die tijd gekenmerkt als een meerpartijstelsel. Sinds de pacificatie van 1917 is het in Nederland vooralsnog niet voorgekomen dat op nationaal niveau geen meerderheidscoalitie is gevormd. (Andeweg & Irwin, 2002).

gemeenteraad. De tijdsduur van coalitievorming op lokaal niveau is derhalve de periode tussen gemeenteraadsverkiezingen of het moment ontbinding van een coalitie, zonder dat er verkiezingen worden uitgeschreven, en de benoeming van nieuwe wethouders door de gemeenteraad.

Het bereiken van een coalitieakkoord kan veel tijd kosten. Martin en Vanberg (2003) stellen dat het in Nederland op centraal niveau tussen 1950 en 1995 gemiddeld drie maanden kostte om een nieuw kabinet te formeren. Gegeven dat een demissionair bestuur minder daadkrachtig is en minder mogelijkheden tot haar beschikking heeft om te besturen, kan worden gesteld dat de transactiekosten van een formatieproces oplopen naar gelang deze periode langer duurt; vertraging in formatie zorgt voor onzekerheid. De identiteit van coalitiepartijen, de allocatie van portefeuilles naar (nieuwe) bestuurders en de inhoud van het coalitieakkoord zijn in dat stadium nog onduidelijk. Hierdoor is de te volgen richting van overheidsbeleid onzeker, wat belangrijke consequenties kan hebben voor zowel binnenlandse als buitenlandse economische en politieke actoren (Martin & Vanberg, 2003)

Naast de centrale overheid kent Nederland ook gedecentraliseerde bestuurslagen. Dit onderzoek richt zich specifiek op een van deze lagen: gemeenten, het lokaal niveau. Het electorale stelsel voor de volksvertegenwoordiging van de gemeenten, de gemeenteraad, komt nagenoeg overeen met het centrale kiesstelsel. Raadsleden worden verkozen op basis van evenredige vertegenwoordiging in een raad van 9 tot 45 leden, afhankelijk van het aantal inwoners per gemeente (Van der Kolk, 1999). De gemeenteraad kiest wethouders (minimaal 2, maximaal 20% van aantal gemeenteraadsleden) die geen lid mogen zijn van de gemeenteraad.

Om tot een keus voor wethouders² te komen, worden coalities gesloten tussen partijen in de gemeenteraad. Meestal worden meerderheidscoalities gesmeed, waardoor gekozen wethouders in de uitvoering van beleid gesteund worden door een meerderheid van de volksvertegenwoordigers. In enkele gevallen worden minderheidscoalities gevormd. Dit komt vooral voor in kleine gemeenten. Wanneer slechts een klein aantal wethouders worden aangesteld, maar een gemeenteraad dermate versplinterd is dat meer dan twee partijen nodig zijn voor een meerderheid aan raadszetels, is het niet mogelijk een meerderheidscoalitie vormen.

3.2 Coalitietheorieën

Coalitietheorieën worden eerst en vooral geformuleerd om de samenstelling van coalities te verklaren. Aangenomen wordt dat iedere partij er, om uiteenlopende redenen, naar streeft deel te nemen aan een te vormen coalitie. Hiertoe tracht iedere partij dan ook bij verkiezingen een zo groot mogelijk aandeel in de volksvertegenwoordiging te bemachtigen. Verkiezingen zouden idealiter moeten uitwijzen wie gaat regeren en welke partij is veroordeeld tot de oppositie. In de

² Naast de wethouders is ook de burgemeester lid van het college van Burgemeester en Wethouders. Door de wet Dualisering en de discussie omtrent het gekozen burgemeesterschap is zijn positie aan verandering onderhevig. Hoewel burgemeesters nog steeds worden benoemd door de Kroon, kan deze meer en meer worden beschouwd als door de raad gekozen en wordt zijn positie meer vergelijkbaar met die van wethouders. Een belangrijk verschil is nog dat de burgemeester de gemeenteraad voorziet. (Van Dijk, 2008); Korrington & Van der Molen, 2005).

praktijk echter, zullen meerderheidscoalities gesloten worden wanneer geen enkele partij een meerderheid van de stemmen heeft behaald. Hierbij is ruimte voor onderhandeling en interpretatie, waardoor de politieke partijen naast de verkiezingsuitslag zelf ook een belangrijke rol hebben in de totstandkoming van een coalitie (Strøm & Leipart, 1993). Om deze totstandkoming te analyseren wordt veelal gebruik gemaakt van speltheorieën. Deze zijn gebaseerd op het bereiken van een strategisch evenwicht. Iedere actor streeft ernaar een bepaald evenwicht te bereiken, waar hij vervolgens niet meer van wil afwijken, omdat dat verlies zou betekenen. Actoren moeten de regels van het spel kennen en zullen accepteren dat de maximale winst wellicht onmogelijk is. Toch zal iedere individuele actor proberen zo veel mogelijk winst te vergaren. Daarbij kent hij de positie van de andere actoren en kan hij proberen in een evenwicht terecht te komen, waarbij ook zijn coalitiepartners een strategisch evenwicht bereiken (De Swaan, 1973).

3.2.1 Policy blind theorieën

Coalitietheorieën kunnen in twee categorieën worden ingedeeld. Ten eerste onderscheiden we policy blind theorieën, die coalitievorming verklaren doordat partijen altijd strijden voor een plek in het bestuur. We spreken hier van *office-seeking motivaties*. De beschikking over het beheer van een of meerdere beleidsportefeuilles (het ambt van wethouder), wordt gezien als de prijs voor de winnaars van het coalitiespel (Budge & Laver, 1992). Om zo veel mogelijk te profiteren van het resultaat, is het voor iedere coalitiepartner van belang dat zijn aandeel in de coalitie zo groot mogelijk is. Dit kan alleen worden gerealiseerd wanneer de coalitie zo klein mogelijk is. Een coalitie zonder overbodige actoren wordt een *minimal winning coalitie* genoemd (De Swaan, 1973). De verzameling van minimal winning coalities (W^m) wordt als volgt gedefinieerd:

$$W^m = \{S \in W \mid \text{voor alle } i \in S, S - \{i\} \in L\}$$

Hierbij vormt S een te vormen coalitie, W de verzameling van alle mogelijk coalities, i de deelnemende actor (partij) en L de verzameling van verliezende coalities. Voortbouwend op dit principe worden twee andere coalitieprincipes gedefinieerd. Ten eerste de *minimal size coalitie*. Binnen dit principe streven politieke partijen ernaar om, zonder overbodige actoren, een coalitie te vormen met een zo klein mogelijke som aan gewicht. Het gewicht van partijen en coalities wordt respectievelijk bepaald door het aantal zetels dat een partij bezet en het aantal zetels dat de gezamenlijke coalitiepartijen bezetten. De definitie van de minimal size coalitie luidt:

$$W^s = \{S \in W \mid \text{voor alle } T \in W, T \neq S, w(S) \leq w(T)\}$$

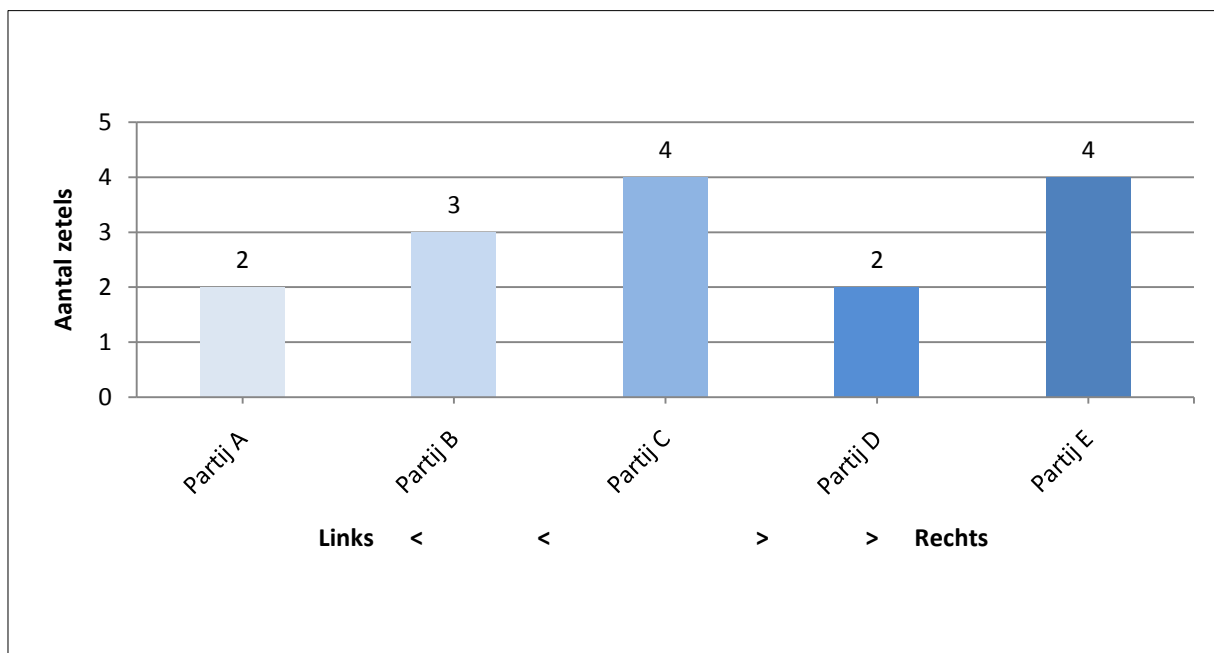
T vormt de verliezende coalitie en w het gewicht van een partij of coalitie. $w(S)$ geeft dus het gewicht van de te vormen coalitie weer, terwijl $w(T)$ het gewicht van een verliezende coalitie aanduidt. Tot slot worden nog *minimal number coalities* onderscheiden. Dit principe richt zich op een zo klein mogelijk aantal partijen in een coalitie, ervan uitgaande dat de kosten van overeenstemming binnen een coalitie oplopen naar gelang het aantal partijen in een coalitie toeneemt. De definitie van dit principe is:

$$W^s = \{S \in W \mid \text{voor alle } T \in W, T \neq S, m(S) \leq m(T)\}$$

Het aantal partijen wordt aangegeven met m , waarbij $m(S)$ het aantal partijen in coalitie S voorstelt, en $m(T)$ het aantal partijen in verliezende coalitie T (De Swaan, 1973; Steunenberg, 1992).

Om de verschillen tussen de genoemde coalities te verduidelijken, wordt in het volgende voorbeeld een fictieve volksvertegenwoordiging geschetst. Stel dat na verkiezingen de zetelverdeling in een raad van 15 zetels is verdeeld zoals weergegeven in figuur 3.1. Om een winnende coalitie te vormen, zijn minimaal acht zetels nodig. Uit de verdeling blijkt dat geen enkele partij in het voorbeeld acht zetels heeft behaald, dus moet er een coalitie worden gevormd. Ervan uitgaande dat er enkel minimal winning coalities worden gevormd, zijn er zeven optionele coalities: ABC, ABE, ACD, ADE, BCD, BDE en CE. Iedere andere coalitie haalt óf geen meerderheid óf er is een partij in de coalitie opgenomen die niet noodzakelijk is voor het behalen van een meerderheid.

Een minimal size coalitie bestaat uit een minimum aantal zetels dat nodig is om een winnende coalitie te vormen. Om in het voorbeeld een coalitie te vormen, zijn minimaal acht zetels nodig. De mogelijke minimal size coalities zijn hier: ACD, ADE en CE. Het principe van minimal number coalities is gericht op het aantal partijen dat deelneemt in een coalitie. Het minimale aantal partijen dat benodigd is voor een meerderheidscoalitie in dit voorbeeld is twee: enkel een coalitie CE levert een dergelijke coalitie van twee partijen op. Alle andere minimal winning coalities bestaan uit drie partijen.

Figuur 3.1: Voorbeeld samenstelling gemeenteraad

3.2.2 Policy-based theorieën

Naast coalitietheorieën die enkel streven naar het bereiken van een bestuurspositie, worden theorieën onderscheiden die zijn gericht op het bereiken van coalitie waarin de kans zo groot mogelijk is dat het eigen gepropageerde beleid kan worden uitgevoerd. Bij deze theorieën wordt niet enkel gekeken naar het gewicht dat partijen inbrengen in een coalitie, maar ook naar de positie die zij innemen in het gebied van beleidsvoorkeuren. Hierbij worden coalities nagestreefd die ideologisch en beleidstechnisch zo samenhangend als mogelijk zijn, of die zo dicht mogelijk liggen bij de eigen beleidspositie (De Swaan, 1973). Om de ideologische positie van partijen te bepalen, kunnen policy-based theorieën worden onderverdeeld in

ééndimensionale en multidimensionale modellen. Daar multidimensionale data voor Nederlandse gemeentepolitiek niet beschikbaar is, wordt in dit onderzoek uitsluitend gekeken naar ééndimensionale modellen. Veruit de meest gebruikte dimensie om politieke partijen in te schalen, is het sociaal-economische links-rechts continuüm (Steunenberg, 1992). Deze dimensie wordt veelal gezien als een soort superdimensie om het politieke landschap mee weer te geven, die diverse beleidsdimensies waarop politieke partijen zich onderscheiden samenvat (Martin & Vanberg, 2003). In Bijlage I wordt nader ingegaan op deze dimensie en de plaatsing van politieke partijen binnen het links-rechts continuüm.

De inschaling van politieke partijen binnen een beleidsdimensie is noodzakelijk voor het gebruik van policy-based theorieën. Immers, zonder gegeven verschillen tussen de beleidsvoorkeuren van partijen, kan geen assumptie worden gemaakt over een beleidscoherente coalitie. De Swaan (1973) formuleert een tweetal policy-based theorieën voor de analyse van ééndimensionale modellen. Ten eerste de *minimal range theorie*. Deze theorie bouwt voort op policy blind theorieën, in die zin dat ook deze theorie gericht is op minimalisering binnen de coalitie. Hier betreft het de minimalisatie van de beleidsafstand tussen politieke partijen die een coalitie vormen, binnen de gestelde beleidsdimensie. Actoren zoeken volgens deze theorie naar coalities waarvan zij verwachten dat deze op zijn minst een bevredigend resultaat kan bieden en die actoren met minimale onderlinge ideologische diversiteit samenbindt. Gemeten op een ordinale schaal, kan de ideologische positie van iedere partij aangewezen worden (De Swaan, 1973). De definitie van de omvang D van coalitie S wordt dan gedefinieerd als:

$$D(S) = d(p_L^S, p_R^S)$$

Hierbij staat p voor de positie van een partij binnen de beleidsdimensie, p_L^S voor de positie van de meest linkse partij in coalitie S en p_R^S voor de meest rechtse partij in diezelfde coalitie. Deze minimal range theorie brengt met zich mee dat enkel de twee uiterste coalitiepartners de beleidsbreedte van een coalitie bepalen, ongeacht het feit dat partijen die ideologisch tussen hen in zitten, deelnemen aan de coalitie of niet. Het *minimum diversity principe*, dat nauw verwant is met de minimum range theorie, neemt dit gegeven wel mee. De ideologische diversiteit van een coalitie ($ID(S)$) wordt hier omschreven als “*the number of ‘spaces’ and ‘holes’ separating the coalition members for a specific ranking of players*” (Steunenberg, 1992, pag. 252). De ruimtes en gaten tussen de partijen bepalen de ideologische diversiteit. Hierbij is één ruimte de afstand tussen twee partijen die naast elkaar liggen in de beleidsdimensie. Een gat is de ruimte die ontstaat door een partij die niet meedoet in een coalitie, maar binnen de beleidsdimensie wel tussen twee coalitiepartijen in ligt. De verzameling minimum diversity coalities (W^{id}) die hieruit volgt is:

$$W^{id} = \{ S \in W \mid \text{voor alle } T \in W, T \neq S, ID(S) \leq ID(T) \}$$

Wanneer deze theorieën worden toegepast op het voorbeeld van figuur 3.1, moet worden aangenomen dat de links-rechts verdeling afdoende is als verdeling voor de beleidsdimensie. Volgens het minimal range principe ontstaat een coalitie waarvan de buitenste partijen zo dicht mogelijk bij elkaar liggen. Wanneer nu de mogelijke minimal winning coalitie worden bestudeerd, blijkt dat bij de drie coalities ABC, BCD en CE de uiterste coalitiepartners twee partijen uit elkaar staan. Vanuit het minimum diversity principe bekeken, blijkt dat in de genoemde drie coalities allemaal sprake is van twee ruimtes tussen de partijen, maar in coalitie CE is er ook een gat waar te nemen. Partij D neemt niet deel aan deze coalitie, maar valt binnen

de beleiddimensie wel tussen de twee coalitiepartijen. Volgens dit principe zal dus eerder een coalitie ABC of BCD gevormd worden, dan een coalitie CE.

De tweede theorie die De Swaan (1973) omschrijft is de *policy distance theorie*. Deze theorie gaat in tegenstelling tot alle bovenstaande theorieën niet uit van een minimale coalitie. Deze theorie verklaart niet alleen coalities die een overbodige actor laten deelnemen aan een coalitie, maar ook dat soms coalitiepartners van buiten de beleidsbreedte van een minimale coalitie in deze coalitie worden opgenomen. Volgens deze theorie streeft een actor ernaar om deel te nemen aan een coalitie, die een beleidspositie inneemt die zo dicht mogelijk bij zijn eigen positie in de beleidsdimensie ligt. Bovendien streeft hij ernaar om binnen een coalitie de pivotal actor te zijn. Een pivotal actor wordt gedefinieerd als een partij binnen een coalitie, waarbij het verschil tussen de som van het gewicht van de partijen in de coalitie aan zijn linkerkant en de som van het gewicht van de partijen in de coalitie aan zijn rechterkant, kleiner is dan zijn eigen gewicht in de coalitie. Dit met als gevolg dat deze partij met enkel de partijen aan zijn linkerkant óf de partijen enkel aan zijn rechterkant een meerderheid binnen de coalitie kan vormen (De Swaan, 1973). Door gebruik te maken van de positie van alle partijen in de beleidsdimensie en het gewicht van deze partijen, kan voor iedere partij de ideale coalitie worden bepaald. Dit kan, door voor iedere coalitie S het totale gewicht ($\sum w_i, i \in S$) en de pivotal actor te bepalen, en vervolgens de scheefheid van de coalitie te bepalen door het gewicht van de coalitiepartijen rechts ($\sum w_{i,R}$) van de pivotal actor af te trekken van het gewicht van de coalitiepartijen links ($\sum w_{i,L}$) van de pivotal actor ($\sum w_{i,L} - \sum w_{i,R}$). Aan de hand van de uitkomst hiervan kan per partij bekeken worden welke coalitie het dichtst in de buurt komt van de eigen positie. Met behulp van deze resultaten kan bekeken worden welke coalities worden gedomineerd door anderen, oftewel welke coalities kunnen worden uitgesloten doordat andere coalities door alle coalitiepartners worden uitgesloten (De Swaan, 1973).

Ook de policy distance theorie kan aan de hand van het voorbeeld in figuur 3.1 nader worden beschreven. Per mogelijke coalitie is het hierbij van belang de pivotal actor te bepalen. Voor coalitie ABC is dit Partij B. Deze partij beschikt zelf over drie zetels en kan binnen de coalitie zowel met enkel de partij links (Partij A, twee zetels) als met enkel de partij rechts (Partij C, vier zetels) een meerderheid binnen de coalitie vormen. Om nu de politieke afstand tot de pivotal actor te bepalen, moeten het aantal zetels van coalitiepartijen rechts van deze actor (enkel Partij C, met vier zetels) worden afgetrokken van het aantal zetels van coalitiepartijen links van pivotal actor Partij B (twee zetels van partij A). De politieke afstand die hieruit volgt bedraagt -2.

Op deze wijze kunnen ook voor de andere minimal winning coalities de politieke afstand tot de pivotal actor worden bepaald. De schuingedrukte partij is de pivotal actor: ABC (-2), ABE (-2), ACD (0), ADE (-2), BCD (1), BDE (-1), CE (-4) of CE (4). Voor coalities ADE en CE geldt dat niet een enkele pivotal actor te bepalen is. Voor een pivotal actor geldt echter ook dat het aannemelijk is dat het verwachte beleid van de coalitie, van alle coalitiepartijen het dichtst bij hem ligt (De Swaan, 1973). Voor coalitie ADE geldt dat door de deelname van Partij A, het beleid naar links op zal schuiven, waardoor D de pivotal actor wordt. Coalitie CE bestaat uit twee partijen van gelijke omvang. In de praktijk zal het echter niet snel voorkomen dat partijen exact de gelijke hoeveelheid stemmen hebben behaald, waardoor de grootste partij de centrale rol kan opeisen, ook al hebben ze beide een gelijk zetelaantal behaald.

Op basis van bovenstaande berekeningen kan voor iedere partij een coalitievoorkeur worden bepaald. Favoriet is voor iedere partij waarbij de positie van pivotal actor wordt bekleed, en

waarbij de politieke afstand van de het coalitiebeleid tot de pivotal actor zo laag mogelijk is. Daarna komen de mogelijke coalities waarin de partij ook de centrale positie inneemt, maar de afstand tot het coalitiebeleid toeneemt. Tenslotte volgen de coalities waaraan men wel deelneemt, maar niet de rol van pivotal actor bekleedt. Aan de hand van ieders voorkeuren kan vervolgens de ideale coalitie worden bepaald. Dit is de coalitie waarin geen enkele coalitiepartner uitzicht heeft op een beter alternatief (De Swaan, 1973).

3.3 Samenstelling van gemeenteraden

De samenstelling van gemeenteraden wordt bepaald door de uitslag van gemeenteraadsverkiezingen. Via een stelsel van evenredige vertegenwoordiging worden volksvertegenwoordigers verkozen voor een periode van vier jaar. In Nederland is het gebruikelijk om *winnende coalities* te vormen. Een coalitie wordt een winnende coalitie genoemd wanneer deze een meerderheid van de benodigde stemmen vertegenwoordigt (De Swaan, 1973). Verondersteld wordt dat iedere partij haar doelstellingen (zoals het doorvoeren van eigen beleid of het maximaliseren van de rewards of office) het beste kan bereiken wanneer zij deelneemt aan een dergelijke winnende coalitie (Budge & Laver, 1992). Deze coalities kunnen logischerwijs enkel worden gevormd met partijen die ten minste één zetel hebben bemachtigd. Aan de hand van de zetelverdeling is het aantal mogelijke coalities te bepalen. Deze coalities worden samengesteld uit de verkozen partijen. Wanneer er meer partijen in de raad zijn verkozen, zullen dus ook meer actoren aan het onderhandelingsproces (kunnen) deelnemen. Martin en Vanberg (2003) betogen dat het aantal actoren de duur van het onderhandelingsproces beïnvloedt.

4. Operationalisatie

Aan de hand van in voorgaand hoofdstuk besproken theorieën, worden in dit hoofdstuk de oorzaken van de tijdsduur van coalitievorming geoperationaliseerd. Eerst wordt uiteengezet op welke wijze de samenstelling van gemeenteraden kan worden verklaard en tot welke hypothesen dit leidt. Vervolgens wordt per element uit de definitie van politieke diversiteit uiteengezet hoe deze volgt uit een coalitietheorie, tot welke hypothese deze leidt en op welke wijze de veronderstelling in het onderzoek geoperationaliseerd kan worden. Daarna worden deze elementen samengevoegd tot een algemene definitie van politieke diversiteit. Aan de hand van een voorbeeld zal duidelijk worden gemaakt hoe de geoperationaliseerde variabelen kunnen worden toegepast. Voorafgaand wordt algemeen ingegaan op de onderzoekopzet.

4.1 Onderzoekopzet

Op basis van de hierboven uiteengezette theorie zal de algemene onderzoeksvraag worden beantwoord. De duur van het formatieproces wordt gemeten door als startpunt de dag van gemeenteraadsverkiezingen te nemen. In de meeste gemeenten die in dit onderzoek worden meegenomen betreffen dat de verkiezingen van dinsdag 7 maart 2006. Slechts in een enkele gemeente werden echter op andere datum verkiezingen gehouden, maar deze zijn allemaal binnen een tijdsbestek van een jaar gehouden. Als eindpunt van de coalitievorming wordt het moment genomen waarop nieuwe wethouders door de gemeenteraad werden benoemd. De periode wordt gemeten in dagen.

Door tijdgebrek was er geen mogelijkheid om een geheel nieuw survey onderzoek uit te voeren. Ter vergaring van data is daarom gebruik gemaakt van een survey onderzoek, dat is gehouden in het kader van eerder onderzoek³ omtrent de gemeenteraadsverkiezingen van 2006. Hierbij zijn alle 25 raadsgriffiers van Overijsselse gemeenten ondervraagd middels een schriftelijke vragenlijst, waarbij slechts van twee gemeenten de benodigde gegevens niet zijn opgenomen. Tevens is gebruik gemaakt van gegevens over de gemeenteraadsverkiezingen van 2006, afkomstig van de Kiesraad. De hierna nog missende data zijn aangevuld met gegevens uit online edities van regionale dagbladen De Stentor en De Twentsche Courant Tubantia en zijn telefonisch de laatste missende data opgevraagd bij de nieuwsredactie van regionale omroep RTV Oost. Aangezien slechts de data van gemeenten in de provincie Overijssel beschikbaar waren, is er voor gekozen enkel deze gemeenten te betrekken in het onderzoek.

Met vergaarde gegevens worden hypothesen getoetst middels regressieanalyses door gebruik te maken van statistische software van SPSS. Aan de hand van een F-toets wordt nagegaan of de berekende modellen significant zijn op een significantieniveau van 90%. Hier is voor gekozen om te proberen eventuele problemen veroorzaakt door het kleine aantal respondenten, zoals het ten onrechte verwerpen van nulhypothesen, te ondervangen.

³ Vergelijkend onderzoek naar het verloop van collegeonderhandelingen op lokaal niveau (Denters, 2010).

4.2 Operationalisatie van gemeenteraadssamenstelling

Uitgaande van de theorie dat partijen een zo groot mogelijk aandeel in de coalitie willen bemachtigen en altijd streven naar een minimal winning coalitie, is het vooral interessant te kijken naar het aantal mogelijke minimal winning coalities dat gevormd kan worden. Er bestaat altijd slechts een beperkt aantal coalities dat zowel een meerderheid aan zetels vertegenwoordigt als geen overbodige actoren huisvest (De Swaan, 1973). Wanneer enkel minimal winning coalities gevormd worden, is meer logisch de duur van coalitievorming te verklaren uit het aantal mogelijke minimal winning coalities dan uit het totaal aantal mogelijke coalities. Een probleem hierbij is dat er dan nog steeds grote deviaties ontstaan door de mogelijkheden die er zijn met kleine partijen. Grote partijen kunnen een veel belangrijker stempel drukken op coalitievorming, maar het aantal mogelijkheden voor een minimal winning coalitie kan exponentieel toenemen wanneer aantal partijen met slecht een of enkele zetels onderdeel uitmaken van de raad. Zo kunnen mogelijkheden ontstaan waarbij minimal winning coalities gevormd worden, die bestaan uit zeer groot aantal partijen. Om dit probleem te ondervangen, kan enkel het mogelijk aantal minimal winning coalities worden beschouwd waaraan een maximum aantal partijen deelneemt.

Hypothese 1.1: Naarmate het gemaximaliseerd aantal mogelijke minimal winning coalities in een gemeenteraad stijgt, neemt de duur van het coalitieproces toe.

Een meer onderbouwde optie is om gebruik te maken van het aantal door Laakso en Taagepera (1979) gedefinieerde *effectieve partijen*. Zij formuleren deze als middel om te kunnen onderzoeken of een groot aantal partijen leidt tot destabilisering van politieke systemen. Effectieve partijen worden omschreven als “*the number of hypothetical equal-size parties that would have the same total effect on fractionalizing the system as have the actual parties of unequal size*” (Laakso & Taagepera, 1979 pag. 4). Door naar relatieve grootte te kijken, wordt het verschil dat ontstaat door de invloed van kleine partijen ondervangen. Het aantal effectieve partijen kan op twee manieren worden gedefinieerd. In dit onderzoek zal gebruik worden gemaakt van de definitie:

$$N = \left(\sum_{i=1}^n p_i^2 \right)^{-1}$$

Hierbij vormt N het effectief aantal partijen en p_i het aandeel zetels dat partij i in de raad bezet. Deze definitie resulteert in een getal groter dan één. Wanneer een partij alle zetels in de volksvertegenwoordiging behaalt, is het effectief aantal partijen ook gelijk aan één. Wanneer alle partijen een gelijk aantal zetels hebben bemachtigd, zal het effectief aantal partijen exact even groot zijn als het daadwerkelijk aantal partijen in de raad.

Hypothese 1.2: Naarmate het effectief aantal partijen in een gemeenteraad stijgt, neemt de duur van het coalitieproces toe.

Naast de mogelijke coalities en het aantal effectieve partijen kan ook sec worden gekeken naar het aantal partijen in de gemeenteraad.

Hypothese 1.3: Naarmate het aantal partijen in een gemeenteraad stijgt, neemt de duur van het coalitieproces toe.

4.3 Operationalisatie van diversiteit

Bij een analyse van de politieke diversiteit van coalities in Overijsselse gemeenten moet worden opgemerkt dat volgens Steunenberg (1992) verwacht kan worden dat policy blind theorieën op Nederlandse gemeenten beter toepasbaar zijn dan policy-based theorieën. Politieke diversiteit kan echter niet enkel worden opgemaakt uit deze theorieën. Uit policy-based theorieën kan op twee manieren de diversiteit van een coalitie worden afgeleid. Ten eerste kan de ideologische diversiteit worden benoemd, die kan worden bepaald met het minimum diversity principe. Dit gebeurt de facto door de breedte van de coalitie binnen de beleidsdimensie te bepalen, en dit vervolgens te vermeerderen met het aantal gaten in de coalitie. Ervan uitgaande dat we altijd te maken hebben met meerderheidscoalities en dat geen partij een absolute meerderheid heeft, is hierbij de grootst mogelijke cohesie van een coalitie gelijk aan één maat. Daarnaast kan door middel van de policy distance theorie de diversiteit van een coalitie worden bepaald. Hier kan de diversiteit van een coalitie worden gezien als de afwijking van de beleidspositie van de coalitie ten opzichte van de pivotal actor.

Dit onderzoek is gericht op invloed van politieke diversiteit op de duur van coalitievorming. Voor het definiëren van het begrip politieke diversiteit is het daarom noodzakelijk in acht te nemen welke factoren invloed hebben op de duur van coalitievorming. Martin en Vanberg (2003) concluderen dat zowel het aantal partijen dat deelneemt in een coalitie als de ideologische cohesie van een coalitie invloed hebben op de duur van coalitievorming. Zij nemen in hun onderzoek echter niet mee, dat ook het gewicht (het aantal zetels waarover zij beschikken) van coalitiepartners invloed kan hebben op coalitieonderhandelingen en dus op de genoemde tijdsduur.

4.3.1 Minimal number principle

Om tot één duidende definitie van politieke diversiteit te komen, waarmee het verband met de duur van coalitievorming kan worden onderzocht, moeten een aantal aannames worden gedaan. Ten eerste moet worden aangenomen dat het aantal partijen van invloed is op de politieke diversiteit. Binnen een ééndimensionaal beleidsveld betekent de toename van het aantal partijen niet noodzakelijkerwijs een verruiming van de beleidsbreedte van de coalitie. Immers, deze partij kan binnen de dimensie tussen twee extremen in liggen. Omdat extra partijen zoals vermeld echter wel meer onderhandelingstijd vergen, is het aan te nemen dat een extra partij de politieke cohesie van een coalitie verstoort. Op grond hiervan wordt gesteld dat het aantal politieke partijen invloed heeft op de politieke diversiteit. Wanneer alle partijen deelnemen in een coalitie, is de diversiteit op dit gebied maximaal. Deze is derhalve te definiëren als:

$$PD_m(S) = \frac{m(S)}{M}$$

Hierbij is $PD(S)$ de relatieve politieke diversiteit (PD) van coalitie S . m staat voor de hoeveelheid partijen dat deelneemt aan coalitie S ($m(S)$) en M voor het totaal aantal politieke partijen dat mee kan doen aan een coalitie, oftewel het aantal partijen in de raad. Uit deze definitie wordt de hypothese geformuleerd:

Hypothese 2.1: Naarmate het relatief aantal partijen in een te vormen coalitie ($PD_m(S)$) groter wordt, zal het coalitieproces langer duren.

De breuk in de genoemde definitie resulteert in een getal tussen 0 en 1, waarbij de waarde nooit helemaal 0 kan worden. Wanneer alle partijen uit de raad tezamen een coalitie vormen, heeft $PD_m(S)$ een waarde van 1 en is de diversiteit maximaal. Wanneer slechts één partij regeert is de diversiteit het kleinst, waarbij deze in theorie tot vlak boven 0 kan teruglopen.⁴

Voor het toetsen van hypothese 2.1 wordt de variabele $PD_m(S)$ voor alle coalities in Overijsselse gemeenten bepaald. Hierna wordt aan de hand van een regressieanalyse getoetst of de duur van coalitievorming beïnvloed wordt door deze variabele.

4.3.2 Minimum diversity principe

Ten tweede wordt aangenomen dat ideologische diversiteit, zoals omschreven in het minimum diversity principe, invloed heeft op de politieke diversiteit van een coalitie. Steunenberg (1992) concludeert dat dit principe kan worden aangenomen als een voorspellende theorie voor coalitievorming in Nederlandse gemeenten. Deze conclusie voldoet niet aan de door hem gestelde verwachtingen en is enkel significant wanneer de traditioneel grootste partijen direct aan elkaar grenzen in de beleidsdimensie. Dit verklaart hij doordat *“winning coalitions of CDA and PvdA, or CDA and VVD do not contain an unnecessary player⁵ and have the smallest number of parties. Moreover, these coalitions are of minimum range or diversity”* (Steunenberg, 1992, pag. 272). Dit heeft echter geen invloed op de diversiteit die dit principe definieert. De ideologische diversiteit van een coalitie is maximaal wanneer de twee extreme partijen binnen de beleidsdimensie tezamen een coalitie vormen en minimaal wanneer twee partijen die ideologisch naast elkaar staan een coalitie vormen. Derhalve kan de invloed op de politieke diversiteit worden weergegeven als:

$$PD_{ID}(S) = \frac{ID(S)}{ID_{max}}$$

$PD_{ID}(S)$ geeft de relatieve politieke diversiteit op basis van de ideologische diversiteit weer, $ID(S)$ de ideologische diversiteit van coalitie S en ID_{max} is de maximale ideologische diversiteit. Dit is het aantal ruimtes en gaten tussen de twee uiterste partijen in de gemeenteraad. De facto komt dit neer op respectievelijk het aantal partijen in de raad verminderd met één en het aantal partijen in de raad verminderd met twee. Uit de ideologische diversiteit volgt de hypothese:

Hypothese 2.2: Naarmate de politieke diversiteit op basis van de ideologische diversiteit in een te vormen coalitie ($PD_{ID}(S)$) toeneemt, zal het coalitieproces langer duren.

Het quotiënt dat bovengenoemde oplevert is altijd een getal tussen 0 en 1. De beleidsafstand van een coalitie kan nooit groter zijn dan die tussen twee extreme partijen in de raad. De diversiteit volgens deze methode is minimaal wanneer slechts één partij regeert. De beleidsafstand van de coalitie is dan 0. Ook deze hypothese zal aan de hand van een regressieanalyse worden getoetst. Hiervoor wordt de diversiteit van de Overijsselse gemeenten coalities bepaald die bestaan uit

⁴ In de praktijk kent Nederland slechts gemeenteraden met maximaal 45 zetels. In de praktijk betekent dit dat de noemer in de definitie van diversiteit volgens het minimal number principe een maximale waarde van 45 krijgt, waardoor de diversiteit hierbij een minimale waarde kent van 1/45 en bij een meerderheidscoalitie zelfs minimaal 1/23.

⁵ Steunenberg (1992) plaatst hier D'66 in de beleidsdimensie links van de PvdA, waardoor de drie traditioneel grootste partijen hierbinnen naast elkaar liggen.

enkel niet-lokale partijen. Vervolgens worden het verband tussen deze variabele en de duur van coalitievorming getoetst.

4.3.3 Policy distance theorie

Ten derde moet worden aangenomen dat het gewicht van partijen invloed heeft op de politieke diversiteit van coalities. Volgens de policy distance theorie streeft iedere actor ernaar om als pivotal actor in een coalitie te komen (De Swaan, 1973). Hierdoor is het van belang, dat hij binnen de beleidsdimensie een evenwichtige combinatie van partijen zoekt. Een pivotal actor wiens beleidsvoorkeur dicht bij de positie van het coalitiebeleid van de te vormen coalitie ligt, zal makkelijker zijn centrale positie kunnen gebruiken. Dit maakt besluitvorming makkelijker. De gewogen politieke diversiteit neemt toe, naarmate de afstand van de gemiddelde beleidspositie van de te vormen coalitie oploopt ten opzichte van de beleidsvoorkeur van de pivotal actor, ongeacht de richting.

$$PD_w(S) = 2 \frac{|\sum w_{i,L} - \sum w_{i,R}|}{\sum w_i}$$

Hierin staat $PD_w(S)$ voor de relatieve politieke diversiteit als afwijking van de centrale actor op de beleidspositie van de coalitie. Deze wordt bepaald door de het totaal aantal zetels van coalitiepartijen links van de pivotal actor ($\sum w_{i,L}$) te verminderen met de coalitiezetels rechts van deze partij ($\sum w_{i,R}$). Dit verschil wordt absoluut gemaakt, aangezien het voor de diversiteit niet uitmaakt aan welke kant van de pivotal actor het zwaartepunt van de coalitie ligt. Vervolgens wordt het verschil gedeeld door het totale zetelaantal van de coalitie, zodat ook deze invloed wordt bekeken als een relatief gegeven. Aan de hand van deze definitie is andermaal een hypothese te formuleren:

Hypothese 2.3: Naarmate de relatieve politieke diversiteit als afwijking van de beleidspositie van de centrale actor ($PD_w(S)$) in een te vormen coalitie toeneemt, zal het coalitieproces langer duren.

Omdat de teller van deze breuk maximaal de helft van het totale zetels in de coalitie bedraagt, wordt het quotiënt vermenigvuldigd met twee. Hieruit volgt dan ook voor deze vorm van politieke diversiteit een getal tussen 0 en 1. Maximaal 1, wanneer het zwaartepunt van de coalitie ver af ligt van de pivotal actor en 0 wanneer de pivotal actor op dezelfde positie in het links-rechts continuüm ligt als dit zwaartepunt. Evenals bij de twee voorgaande hypothesen zal aan de hand van een regressieanalyse getoetst worden of de duur van collegevorming samenhang vertoont met deze variabele.

4.3.4 Politieke diversiteit

Op basis van de drie hierboven besproken invloeden op politieke diversiteit, kan een algemene definitie worden afgeleid. Aangenomen dat:

- het aantal partijen in een coalitie, de breedte van de coalitie en de afwijking ten opzichte van de pivotal actor evenveel invloed hebben op de politieke diversiteit van een coalitie;
- een coalitie altijd bestaat uit meerdere partijen;
- altijd een minimal winning coalitie wordt gevormd,

wordt de politieke diversiteit als volgt gedefinieerd:

$$PD(S) = \frac{1}{3} \left(\frac{m(S)}{M} + \frac{ID(S)}{ID(Q)} + 2 \frac{|\sum w_{i,L} - \sum w_{i,R}|}{\sum w_i} \right)$$

De verbale beschrijving van het begrip politieke diversiteit luidt aldus: de politieke diversiteit van een coalitie omvat de omvang en spreiding van actoren in een coalitie en hun posities binnen de beleidsdimensie.

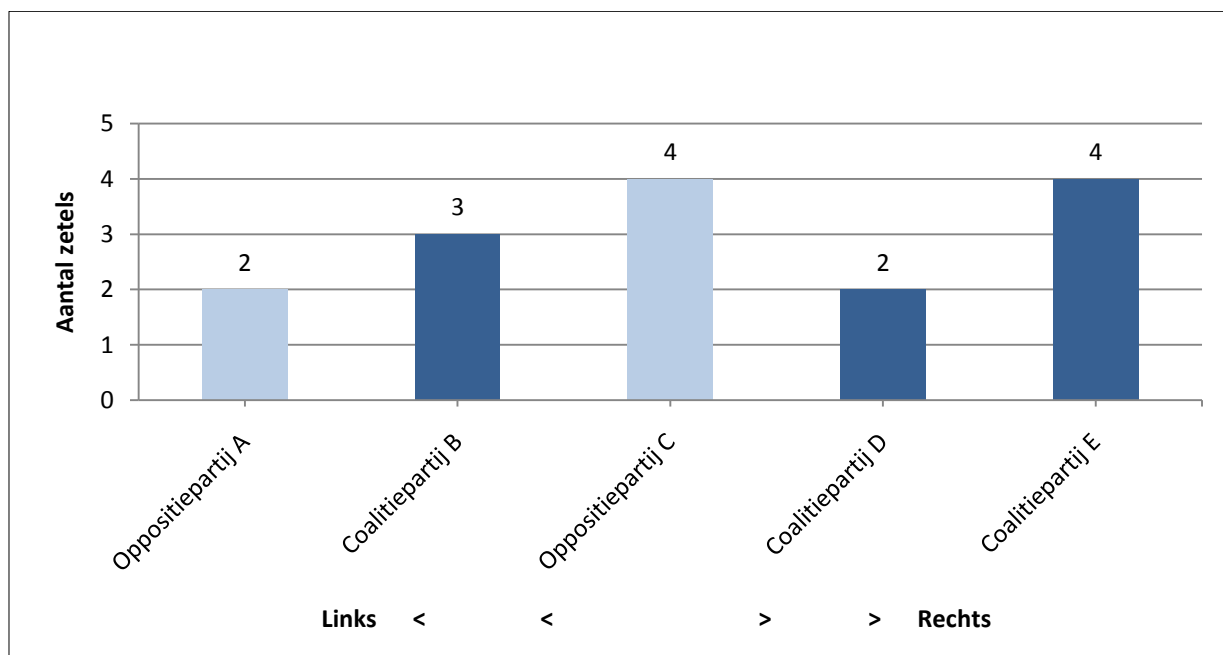
Aan de hand van deze algemene definitie wordt de laatste hypothese geformuleerd:

Hypothese 2.4: Naarmate de politieke diversiteit ($PD(S)$) toeneemt, zal de duur van het coalitieproces toenemen.

Door de som van alle relatieve aantallen te delen door drie, wordt ook hier een waarde tussen 0 en 1 verkregen. Vervolgens kan andermaal via een regressieanalyse de samenhang met de duur van coalitievorming worden bepaald.

4.3.5 Diversiteit in de coalitie: een voorbeeld

Ter verduidelijking van de in dit hoofdstuk gestelde verwachtingen aangaande politieke diversiteit, wordt in deze paragraaf een voorbeeld gegeven van de gebruikte theorieën. Stel dat in de raad uit het voorbeeld in het voorgaande hoofdstuk (figuur 3.1), een coalitie wordt gevormd tussen partijen B, D en E. (figuur 4.1)

Figuur 4.1: Voorbeeld diversiteit

De politieke diversiteit op basis van minimal number principe is te berekenen door het aantal partijen dat deelneemt in de coalitie te delen door het totaal aantal partijen in de raad. Er zijn drie coalitiepartijen en in de gehele raad zitten er vijf:

$$PD_m(S) = \frac{m(S)}{M} = \frac{3}{5} = 0,6$$

Op basis van de ideologische diversiteit of beleidsafstand tussen de uiterste coalitiepartijen, kijkt men naar het aantal ruimtes en gaten tussen de uiterste coalitiepartners. Tussen B en E zijn drie ruimtes die overbrugd moeten worden en ontstaat één gat doordat C niet deelneemt. De som hiervan wordt gedeeld door de maximale diversiteit, te weten de som van het aantal ruimtes (4) en mogelijke gaten (3) tussen de uiterste partijen in de raad. De uitkomst van deze breuk geeft de politieke diversiteit op basis van het minimum diversity principe een waarde van:

$$PD_{ID}(S) = \frac{ID(S)}{ID_{max}} = \frac{3+1}{4+3} = \frac{4}{7} = 0,57$$

Op basis van het gewicht van de coalitie ten opzichte van de pivotal actor, is de diversiteit te bepalen nadat we hebben bepaald dat coalitiepartij D de pivotal actor is. Immers, zowel met de partijen links van D in de coalitie (B, drie zetels) als met de partijen rechts (E, vier zetels), vormt partij D een meerderheid binnen de coalitie. Met dit gegeven kunnen we berekenen:

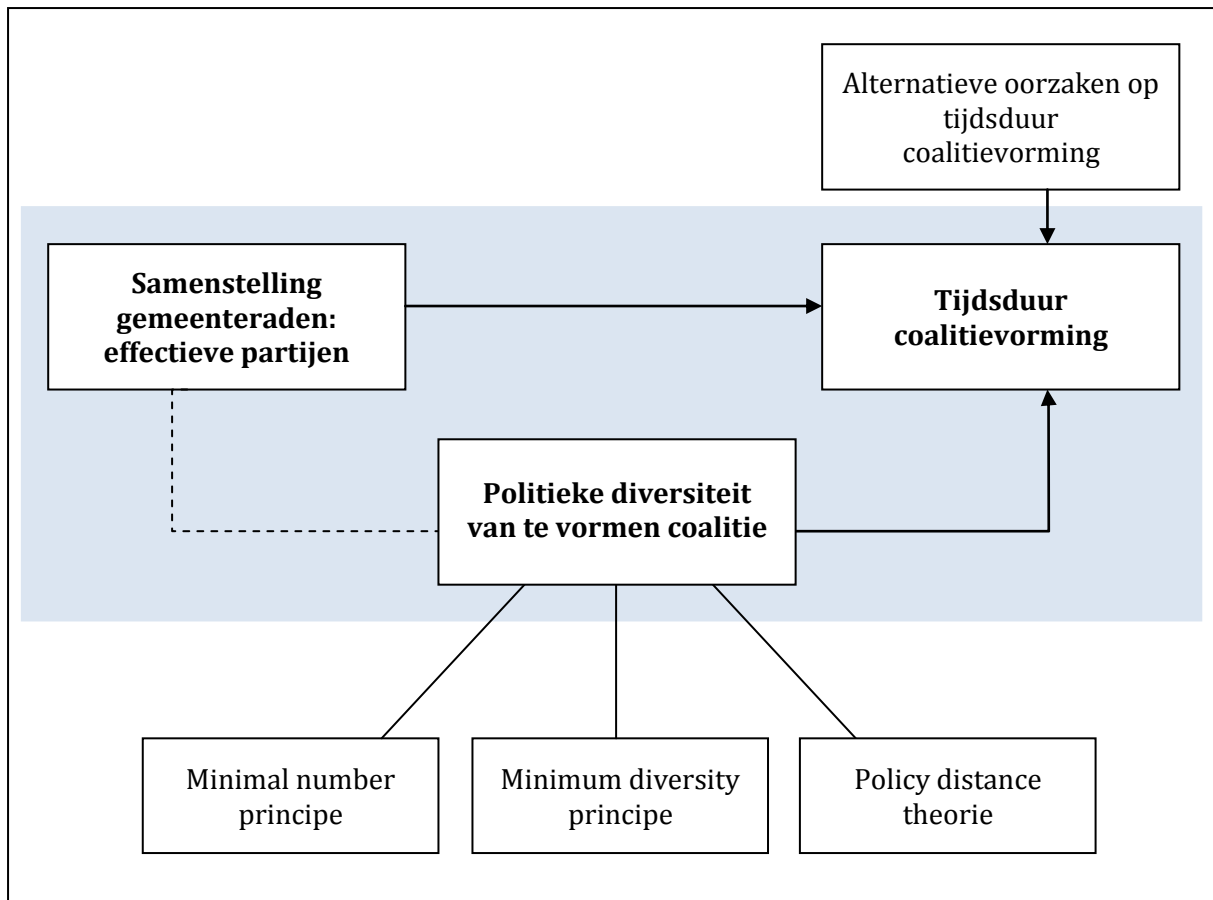
$$PD_w(S) = 2 \frac{|\sum w_{i,L} - \sum w_{i,R}|}{\sum w_i} = 2 \frac{|(3-4)|}{9} = 0,22$$

De totale politieke diversiteit kunnen we tenslotte ook berekenen:

$$PD(S) = \frac{1}{3} \left(\frac{m(S)}{M} + \frac{ID(S)}{ID(Q)} + 2 \frac{|\sum w_{i,L} - \sum w_{i,R}|}{\sum w_i} \right) = \frac{1}{3} \left(\frac{3}{5} + \frac{4}{7} + 2 \frac{|3-4|}{9} \right) = \frac{0,6+0,57+0,22}{3} = 0,46$$

4.4 Schematische weergave

In figuur 4.2 wordt de onderzoeksopzet schematisch weergegeven.

Figuur 4.2. Schematische weergave onderzoeksopzet

Hierbij kan worden verondersteld dat de pijl van de samenstelling van gemeenteraden naar tijdsduur (hypothese 1.1 t/m 1.3) verwijst naar de complexiteit van het formatieproces als geheel en de pijl van diversiteit naar de tijdsduur (hypothese 2.1 t/m 2.4) van coalitievorming voornamelijk verwijst naar de complexiteit van de laatste formatiepoging.

5. Data-analyse

In dit hoofdstuk worden achtereenvolgens de uitkomsten van de diverse regressieanalyses besproken. Aan de hand van deze analyses worden de vijf hypothesen aangenomen danwel verworpen. Na een korte inleiding geboden over de verkregen data worden eerst de resultaten uit de regressieanalyse aangaande de invloed van de samenstelling van gemeenteraden op de duur van coalitievorming weergegeven. Vervolgens worden de elementen omtrent policy blind en policy-based theorieën beantwoord, gevolgd door de analyse van de invloed van diversiteit op de duur van het coalitieproces.

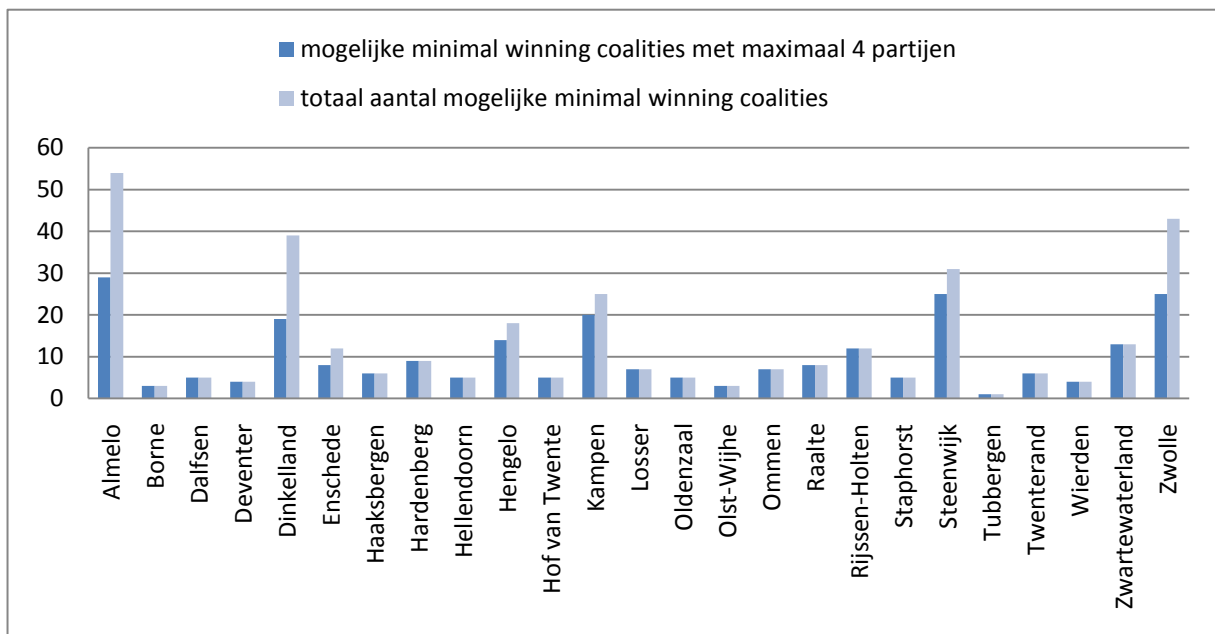
Alle Overijsselse gemeenten worden meegenomen in deze data-analyse. Van de 25 gemeenten werden er in 24 op 7 maart 2006 gemeenteraadsverkiezingen gehouden. Enkel in Deventer niet, door een bestuurlijke herindeling werden hier al op 17 november 2004 nieuwe gemeenteraadsleden gekozen. De gegevens van deze verkiezingen en de daaropvolgende coalitievorming zijn hier meegenomen. In Ommen heeft binnen een jaar na de benoeming van het nieuwe college al een coalitiebreuk plaatsgevonden. Zonder nieuwe verkiezingen uit te schrijven is vervolgen hier een nieuwe coalitie gevormd. De data hiervan kunnen worden meegenomen, al zal blijken dat deze een grote invloed hebben op de onderzoeksresultaten. Hiermee komt het aantal onderzochte gevallen op 26. Het gemiddeld aantal partijen in Overijsselse gemeenteraden bedraagt 2,9. Alle gemeenten hebben een coalitie gevormd van minimaal twee partijen, met een maximum van vier partijen in vier gemeenten. Het gemiddelde aantal partijen in de raad is 6,2. Vooral in grotere gemeenten zijn meer partijen vertegenwoordigd in de raad, wat niet direct tot gevolg hoeft te hebben dat alleen in grote gemeenten coalities met meer dan drie partijen ontstaan. In Ommen bijvoorbeeld, werd na de val van de coalitie, met slechts zes partijen in de raad een coalitie gevormd van vier partijen. Dit terwijl in Almelo, met maar liefst tien partijen in de raad een college tot stand kon komen waarin slechts twee partijen deelnamen. (figuur 5.1)

Opmerkelijk zijn de verschillen in de duur van collegevorming in de diverse gemeenten. In Zwartewaterland werden wethouders al negen dagen na de verkiezingen benoemd. Dit is deels te verklaren uit het feit dat de vorige coalitie werd voortgezet met de nieuwe gemeenteraad. Bovendien werd besloten pas een collegeprogramma te schrijven nadat wethouders al benoemd waren in hun ambt. Daarnaast was in nog drie gemeenten mogelijk om binnen 30 dagen een coalitie te smeden. De coalitiebesprekingen voor het tweede college in Ommen duurden veruit het langst. Na de val van de eerst gevormde coalitie duurde het liefst 174 dagen voordat nieuwe wethouders konden worden benoemd. Dit is een zeer extreme uitschieter tussen de andere gegevens. De mediaan ligt slechts op een coalitieproces van 42 dagen, waarbij Twenterand en Raalte verder opvallen met een duur van 51 dagen.⁶

⁶ Een datasheet met gebruikte gegevens voor de 25 gemeenten is opgenomen in Bijlage II.

5.1 Invloed van de raadssamenstelling

In Overijsselse gemeenten komen coalities voor met minimaal twee en maximaal vier partijen. Figuur 5.1 geeft weer hoeveel mogelijke minimal winning coalities er per gemeente mogelijk zijn. Om de hypothese 1.1 te toetsen wordt aangetoond of het aantal mogelijk te vormen minimal winning coalities van invloed is op de duur van coalitievorming. Met een regressieanalyse wordt getoetst of dit het geval is bij respectievelijk het totaal aantal mogelijkheden en voor maximaal vier mogelijke minimal winning coalities. Aangezien in Overijssel coalities van drie en vier partijen voorkomen, worden de mogelijkheden met maximaal twee en maximaal drie partijen niet geanalyseerd. Onderzoeksresultaten zouden in die gevallen niet staven met de werkelijkheid.

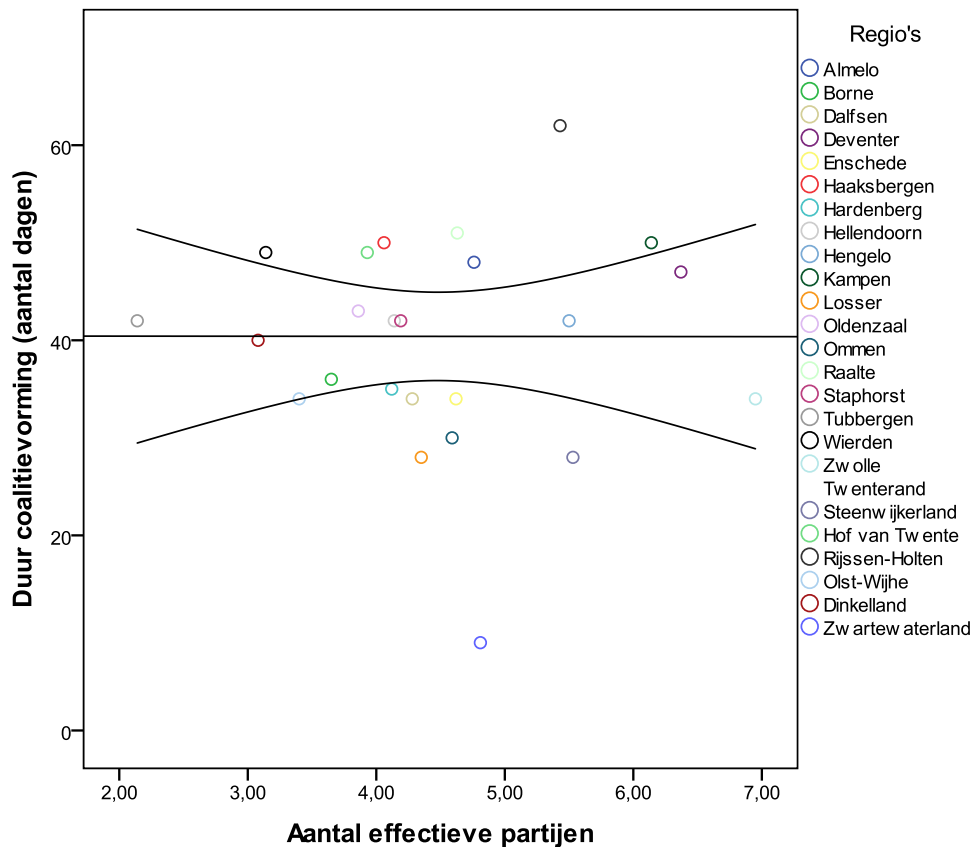

Figuur 5.1 Mogelijke minimal winning coalities

De regressieanalyse voor het totaal aantal mogelijke minimal winning coalities levert geen significant resultaat op. Uit de analyse komt een p-waarde van 0.638, waardoor verder analyse hiervan overbodig is. Ook de regressieanalyse voor het aantal minimal winning coalities met maximaal vier partijen geeft geen significant resultaat ($p = 0.620$).⁷

Naast de het aantal mogelijkheden om coalities te formeren wordt ook de het effectief aantal partijen uitgezet tegen de duur van coalitievorming (hypothese 1.2). Figuur 5.2 geeft de resultaten hiervan weer. De meeste extreme waarden van het aantal effectieve partijen zijn Tubbergen, waar het CDA 12 van de 19 zetels bezet (2,14 effectieve partijen) en Zwolle, waar van de negen partijen er zes vier of meer zetels hebben (6,95 effectieve partijen).

⁷ Uitkomsten van de regressieanalyses behorende tot de toetsing van hypothese 1.1, 1.2 en 1.3 zijn opgenomen in Bijlage III.

Figuur 5.2 Aantal effectieve partijen en duur coalitievorming

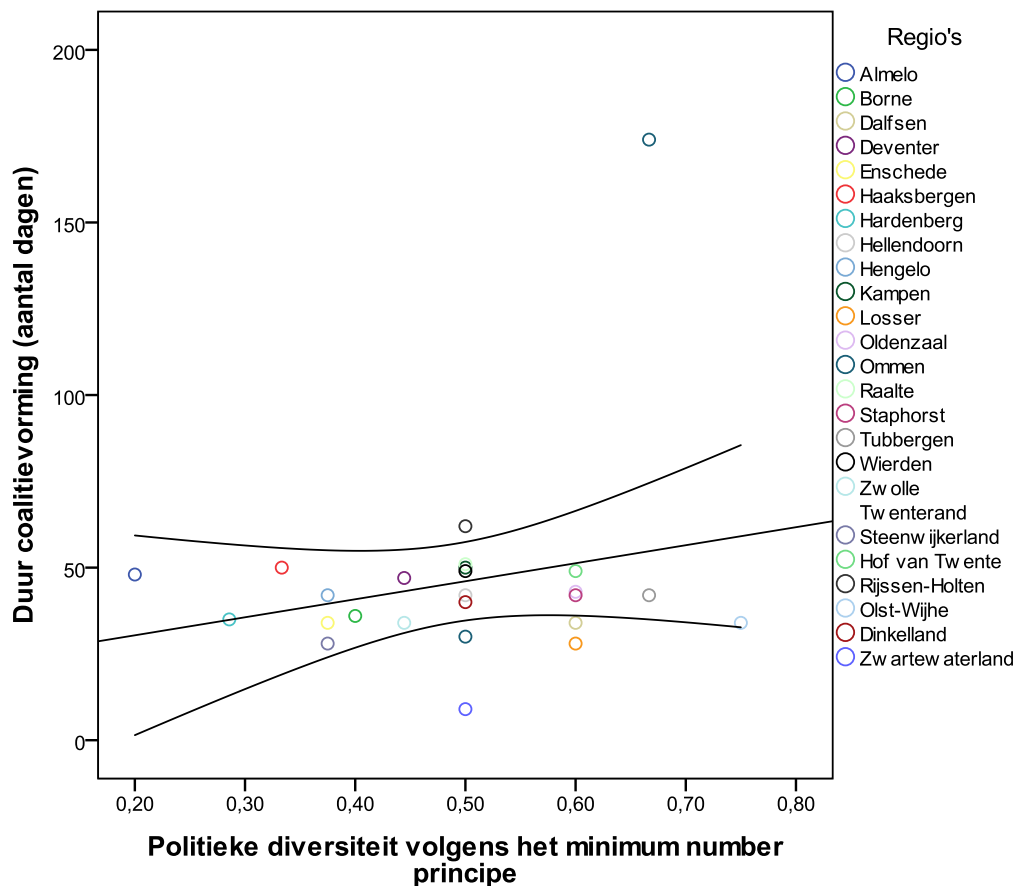
De invloed van het aantal effectieve partijen op de duur van coalitievorming blijkt net als de mogelijke coalities niet aan te tonen en niet significant. De uitgevoerde regressieanalyse geeft een regressiecoëfficiënt van 0,001 en een p-waarde van 0,996. Er kan worden geconcludeerd dat een causaal verband hier niet is aan te tonen. Hypothese 1.2 zal op basis van deze resultaten moeten worden verworpen. Dit geldt ook voor de regressieanalyse uitgevoerd ten behoeve van hypothese 1.3. Ook het verband tussen het feitelijk (totaal) aantal partijen in de raad en de duur van coalitievorming is niet aan te tonen, omdat ook deze analyse levert geen significant resultaat oplevert. (regressiecoëfficiënt van 0,002 bij een p-waarde van 0,835).

Door de verwerping van alle drie hypothesen die zijn gesteld om de samenstelling van gemeenteraden als oorzaak van de tijdsduur van coalitievorming te verklaren, is het niet zinvol om de duur van het formatieproces nog langer te beschouwen aan de hand van zowel politieke diversiteit als de samenstelling van gemeenteraden. In de volgende paragrafen wordt dan ook enkel het oorzakelijk verband tussen de elementen van diversiteit en de tijdsduur bekeken.

5.2 Diversiteit

5.2.1 De policy blind factor: het minimum number principe

Wanneer het relatief aantal partijen afgezet wordt tegen de duur van coalitievorming (figuur 5.4), valt direct op dat de uitschieter van het formatieproces in Ommen de correlatie tussen politieke diversiteit en de duur van collegevorming zeer positief beïnvloedt. Een regressieanalyse wijst uit dat dit verband zeer zwak is en bovendien niet significant. (Regressiecoëfficiënt van 0,233 bij een p-waarde van 0.252.) Ter verduidelijking zijn een tweede en derde regressieanalyse uitgevoerd waarbij eerst de waarde van de extreem lange onderhandelingen in Ommen zijn weggelaten en vervolgens ook de waarde van de extreem korte onderhandelingsduur in Zwartewaterland. In beide gevallen blijkt dat er bij een 90% betrouwbaarheidsinterval ook nu geen significant verband is vast te stellen. Bovendien toont de analyse aan dat zonder het extreem lange proces in Ommen mee te nemen, hoewel insignificant, er zelfs een negatief effect is waar te nemen.

Figuur 5.4 Duur coalitievorming en minimum number principe

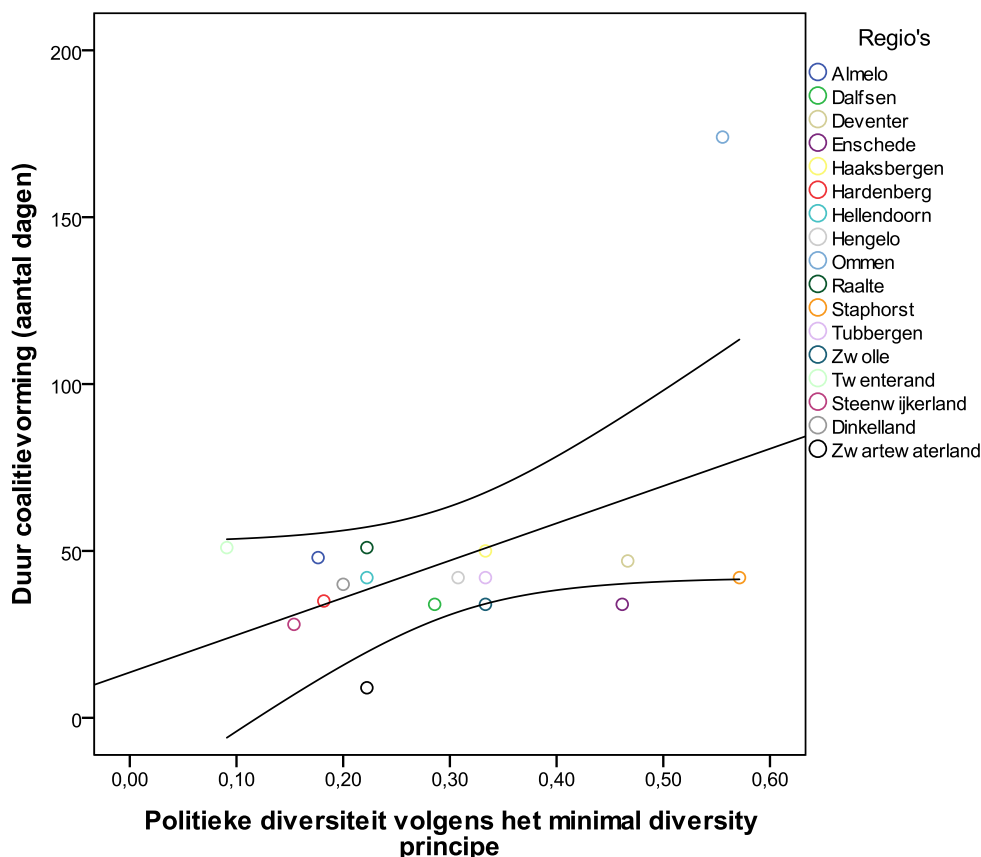
Uit deze gegevens blijkt dat de hypothese 2.1 moet worden verworpen. Diversiteit als bepaald op basis van het minimum number principe hangt niet samen met de duur van coalitievorming in Overijsselse gemeenten.

Het voorbeeld van Ommen bewijst aan dat een bepaalde samenstelling niet automatisch resulteert in een bepaalde coalitie. Dit sluit aan bij de theorie dat de politieke diversiteit

weliswaar beïnvloed kan worden door de zetelverdeling in de gemeenteraden, maar dat ook andere factoren van invloed zijn op het coalitieproces.⁸

5.2.2 Policy-based factoren

De ideologische diversiteit van coalities in Overijsselse gemeenten loopt sterk uiteen. Deventer kende tussen 2006 en 2010 een coalitie met liefst zeven ruimtes en gaten, terwijl in Dinkelland en Tubbergen tweepartijen coalities werden gevormd zonder gaten. Omdat deze waarden worden afgezet tegen de maximale diversiteit, kan op basis van deze gegevens nog geen aanname worden gedaan. In figuur 5.5 wordt weergegeven hoe de relatieve diversiteit op basis van het minimal diversity principe zich verhoudt tot de duur van het coalitieproces.

Figuur 5.5 Duur coalitievorming en minimal diversity principe

In tegenstelling tot het minimum number principe, geeft de regressieanalyse voor het minimal diversity principe wel een significante samenhang aan met de duur van coalitievorming bij een betrouwbaarheidsinterval van 90%. Hoewel dit verband met een regressiecoëfficiënt van 0,460 niet zeer sterk te noemen is, wordt hiermee wel een verband aangetoond tussen politieke diversiteit en duur van coalitievorming. Hypothese 2.2 kan daarmee worden aangenomen.

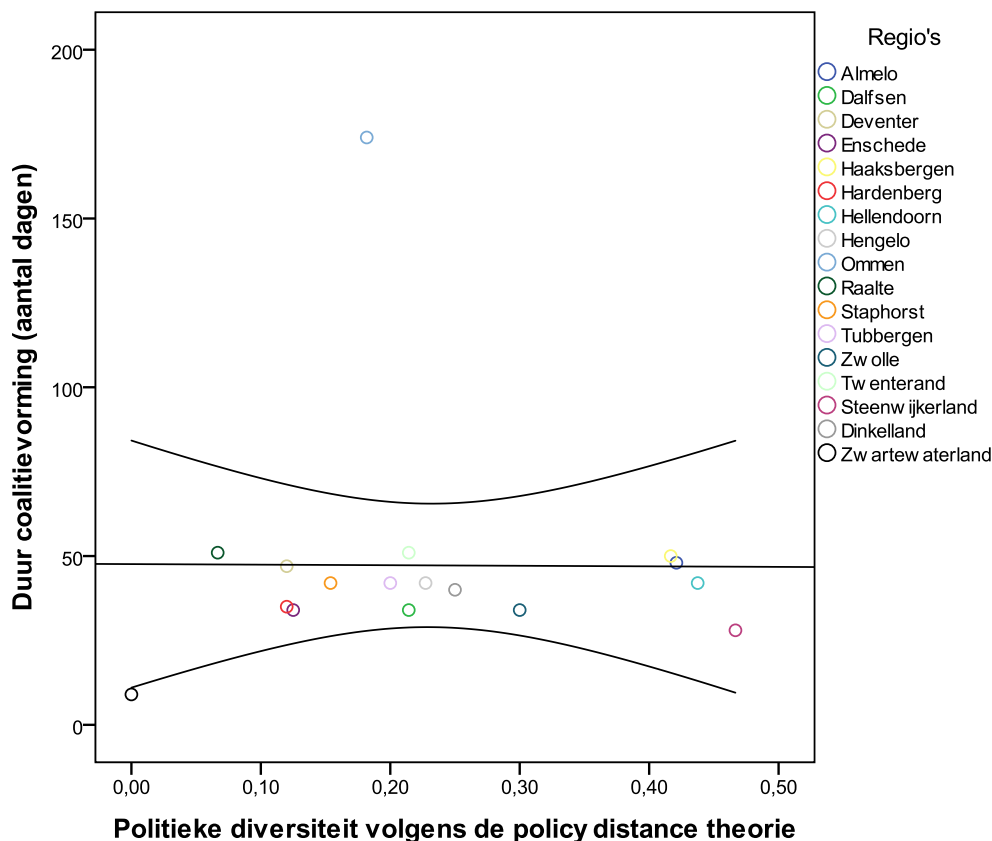
Ook hier zien we echter dat de twee extreme factoren, Ommen en Zwartewaterland, een duidelijk positief effect hebben op de resultaten. De tweede coalitie in Ommen is volgens dit criterium ideologisch zeer divers, terwijl in Zwartewaterland in korte tijd een coalitie wordt

⁸ De uitkomsten van de regressieanalyses behorende tot policy blind factoren zijn opgenomen in Bijlage IV.

gevormd die weinig diversiteit vertoont. Dit effect wordt nog eens versterkt door een andere factor waarvoor een belangrijke kanttekening moet worden geplaatst. Aangezien het minimum number principe gebaseerd is op een policy-based theorie, kunnen voor dit criterium slechts 17 gemeenten worden meegenomen. In negen gevallen zijn coalities gevormd met lokale partijen, waardoor deze niet binnen het links-rechts continuüm geplaatst kunnen worden. Door het kleine aantal onderzochte gemeenten ontstaan gevaren voor de validiteit van dit onderzoek. In het volgende hoofdstuk wordt hier nader bij stilgestaan.

Wanneer een regressieanalyse wordt uitgevoerd waarbij de gegevens van Ommen en Zwartewaterland worden weggelaten, blijkt dat de dan gevonden resultaten geen significant resultaat opleveren bij een significantieniveau van 90%. Hoewel dit de aanname van hypothese 2.2 ondermijnt, laten we deze conclusie staan en geldt deze additionele analyse slechts als kanttekening voor de validiteit, waarmee de onderzoeksresultaten beter op hun waarde kunnen worden beoordeeld. Het bewust weglaten van onderzoeksdata kan de geldigheid immers ook bedreigen.

De tweede beleidsgeoriënteerde factor van politieke diversiteit die getoetst wordt, is gebaseerd op de policy distance theorie. Ook in dit geval worden 17 gemeenten meegenomen in de regressieanalyse. Hieruit valt op te maken dat er nagenoeg tot helemaal geen sprake is van een verband ($R^2 = 0,00$) en dat significantie ook ontbreekt (figuur 5.6). De suggestie dat er wel een verband bestaat, zoals wordt verondersteld in hypothese 2.3, moet dan ook direct worden verworpen.

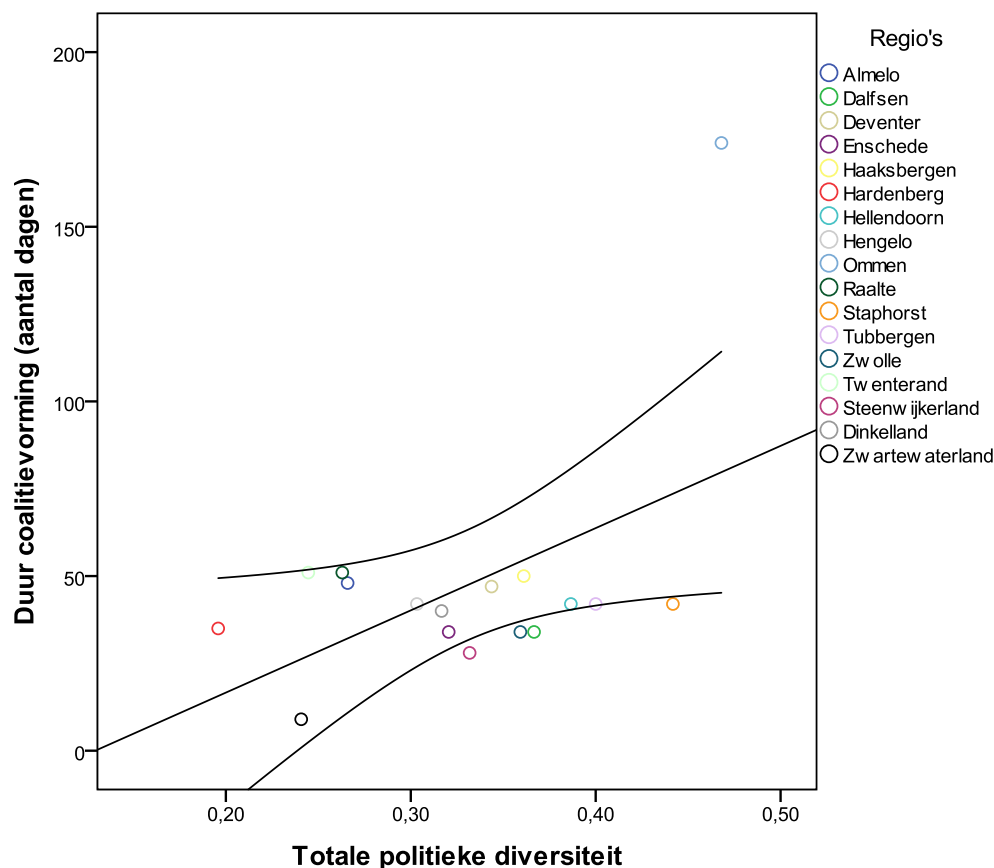

Figuur 5.6 Duur coalitievorming en policy distance theorie

Omdat de aanname dat deze variabele relatief te maken is door deze te delen door het aantal zetels in de coalitie bekritiseerd kan worden, bekijken we in dit geval ook de absolute scheefheid van de coalitie ten opzichte van de pivotal actor. Hieruit volgt echter een soortgelijk resultaat. Ook hier is niet te spreken van een significant resultaat en de correlatie, die het gebrek aan significantie niet mag worden aangenomen, vertoont zelfs een zwak negatieve trend.⁹

5.2.3 Totale diversiteit

De totale diversiteit is de gemiddelde waarde van de hierboven besproken factoren van politieke diversiteit. Wanneer deze wordt uitgezet tegen de duur van collegevorming, is een positieve correlatie waar te nemen (figuur 5.7).

Figuur 5.7 Duur coalitievorming en politieke diversiteit

Deze waarden schommelen tussen 0,20 voor Hardenberg en 0,47 voor de diversiteit in de tweede coalitie in Ommen. De regressieanalyse geeft de in figuur 5.8 weergegeven resultaten. Hieruit blijkt dat er een significant, positief resultaat is aangetoond tussen de politieke diversiteit op basis van de drie gestelde factoren en de duur van coalitievorming. Daarbij geeft de regressiecoëfficiënt van 0,504 een statistisch middelmatige sterkte weer, wat gezien de resultaten uit hypothesen 2.1, 2.2 en 2.3 niet zeer opmerkelijk is. Daar de duur van coalitievorming voor 21% ($R^2 = 0.212$) uit de ideologische diversiteit kan worden verklaard en andere factoren geen significant verband aantonen, is het niet vreemd dat de totale diversiteit de duur van coalitievorming voor 25% ($R^2 = 0.254$) beïnvloedt. De totale diversiteit is opgemaakt

⁹ De uitkomsten van de regressieanalyses behorende tot policy-based factoren zijn opgenomen in Bijlage V.

uit het gemiddelde van de drie eerder genoemde factoren van diversiteit. Vooral het aandeel politieke diversiteit is hier dus debet aan. Wel opmerkelijk is te noemen dat de significantie stijgt bij het meten van de totale diversiteit ten opzichte van de analyse van bij het minimal diversity principe.

Hypothese 2.4 kan daarmee worden aangenomen, hoewel ook bij deze conclusie kanttekeningen moeten worden geplaatst. De onderzoeksresultaten zijn niet meer significant wanneer extremen Ommen en Zwartewaterland worden weggelaten. (Regressiecoëfficiënt van 0,151 bij een p-waarde van 0,591) De resultaten die als grondslag liggen voor de aanname zijn dus erg gevoelig. Bij de bespreking van de bedreigingen van de onderzoeksdata in het volgende hoofdstuk worden verdere annotaties aangaande validiteit en betrouwbaarheid uiteengezet.¹⁰

Model Summe

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,504	,254	,204	30,567

a. Predictors: (Constant), Totale politieke diversiteit

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-30,465	35,212		-,865	,401
	Totale politieke diversiteit	235,480	104,324	,504	2,257	,039

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur 5.8 Regressieanalyse tijdsduur en politieke diversiteit

¹⁰ De uitkomsten van de regressieanalyse behorende tot totale politieke diversiteit zijn opgenomen in Bijlage VI.

6 Interpretatie van bevindingen

Op basis van de bevindingen die zijn weergegeven in de data-analyse, kunnen conclusies worden getrokken. Om te zorgen dat deze conclusies gegrond zijn, zal in dit hoofdstuk worden ingegaan op de kanttekeningen die bij de data geplaatst moeten worden. Achtereenvolgens zullen de bedreigingen voor betrouwbaarheid en validiteit in dit onderzoek worden besproken. Vervolgens zal worden ingegaan op mogelijke alternatieve invloeden op de duur van coalitievorming.

6.1 Bedreigingen

Statistische analyse van sociaal onderzoek vraagt om de inachtneming van uiterste nauwkeurigheid en zorgvuldigheid. Om valide en betrouwbare gevolgtrekkingen te kunnen maken, moet gewaakt worden voor verschillende bedreigingen. In deze paragraaf worden de grootste bedreigingen voor dit onderzoek besproken.

6.1.1 Betrouwbaarheid

Betrouwbaarheid wordt door Babbie (1998) gedefinieerd als het feit dat een herhaaldelijk gebruikte techniek tot consequente resultaten leidt. Het onderzoek analyserend moet ten eerste worden opgemerkt dat gebruik is gemaakt van een relatief kleine hoeveelheid gemeenten. Hoewel het onderzoek zich specifiek richt op Overijsselse gemeenten en benodigde data van alle 25 gemeenten is verzameld, blijft het een klein aantal voor een statistische analyse. Meer nog komt de betrouwbaarheid in gevaar wanneer het onderzoek zich richt op beleidsgeoriënteerde coalitietheorieën. Zoals Steunenberg (1992) stelt, kunnen hierdoor de lokale partijen niet worden meegenomen in het onderzoek, waardoor de onderzochte verzameling nog verder afneemt. Doordat er in negen van de 26 onderzochte gevallen sprake is van een lokale partij in het college, kunnen deze voor policy-based theorieën niet worden meegenomen. Bovendien worden in het onderzoek alle gemeenten meegenomen waarin lokale partijen deel uitmaken van de raad, maar niet van de coalitie. Ook dit is een bedreiging voor de betrouwbaarheid, aangezien deze partijen binnen het links-rechts continuüm waarschijnlijk niet altijd een extreme positie innemen, waardoor berekeningen aangaande politieke diversiteit mogelijk anderszins andere resultaten zullen opleveren wanneer deze wel in de dimensie waren geplaatst (Babbie, 1998; Steunenberg, 1992).

6.1.2 Bedreigingen voor validiteit

Bedreigingen voor validiteit van het onderzoek zijn minder aanwezig, maar moeten niet onopgemerkt blijven. Ten eerste kan er worden gediscussieerd over de causaliteit van politieke diversiteit en duur van het coalitieproces. Tegenstanders van deze visie zullen redeneren dat de onzekerheid over de chronologie de interne validiteit bedreigt. Zij zullen beargumenteren dat de diversiteit pas kan worden bepaald nadat een (potentiële) coalitie is samengesteld. Echter, de belangrijkste actoren in het proces van coalitievorming zijn de partijen die in een coalitie willen plaatsnemen. Daarbij is de verwachting dat overeenstemming (en dus een coalitieakkoord) makkelijker ontstaat tussen partijen die politiek niet ver bij elkaar vandaan staan. Dit zou vervolgens betekenen dat de diversiteit van de onderhandelende partijen wel degelijk de duur

van de onderhandelingen mede bepalen, en kan worden gesteld dat aan de chronologische voorwaarde van een causaal verband voldaan wordt. Trouw aan dit standpunt over de tijdsvolgorde kan deze bedreiging worden gebagatelliseerd (Babbie, 1998).

Daarnaast bestaat er een bedreiging voor de interne validiteit door de kleine hoeveelheid gemeenten die zijn opgenomen in het onderzoek. Hierdoor bestaat de kans op het onterecht verwerpen van nulhypotheseën, de zogeheten type-II fout (Shadish, Cook & Campbell, 2002).

Aangezien dit onderwerp zich specifiek richt op Overijssel, komt de externe validiteit niet direct ernstig in gevaar. Omdat alle gemeenten zijn opgenomen in het onderzoek, zijn de resultaten generaliseerbaar naar Overijssel. Wel moet daarbij de kanttekening worden gemaakt dat bij diversiteit volgens policy-based theorieën niet alle gemeenten konden worden meegenomen in de regressieanalyses, waardoor de resultaten extern minder valide zijn op deze onderdelen. Wel is er een ernstige bedreiging voor de generaliseerbaarheid en dus de externe validiteit, wanneer gegeneraliseerd wordt naar gebieden buiten Overijssel. Het kleine aantal gemeenten is waarschijnlijk niet voldoende om de resultaten te extrapoleren naar bijvoorbeeld grote steden (Shadish et al., 2002).

Tot slot is op te merken dat het kleine aantal geobserveerde gemeenten ook een bedreiging voor de statistische conclusievaliditeit oplevert. Door de beperkte hoeveelheid is het effect van de extreme waarden erg groot, zoals ook al is opgemerkt in de data-analyse. Hierdoor bestaat de mogelijkheid dat onterechte conclusies getrokken worden: geobserveerde correlaties bestaan mogelijk niet of een causaal verband is ten onrechte verworpen (Shadish et al., 2002).

6.1.3 Kanttekening bij aangenomen hypothesen

Wanneer met de hierboven uiteengezette bedreigingen de verkregen resultaten uit de data-analyse worden benaderd, moet worden geconcludeerd dat de statistische waarde van de data als zwak moet worden gecategoriseerd. De analyse levert zowel een significant causaal verband op voor de ideologische diversiteit als voor de totale diversiteit met de duur van coalitievorming, maar kan door de kanttekeningen dus niet klakkeloos worden aangenomen.

6.2 Alternatieve invloeden

Zoals in de onderzoeksvraag is omschreven, wordt de samenhang bestudeerd tussen politieke diversiteit en samenstelling van een raad en de duur van coalitievorming. Denters (2010) doet hieromtrent een aantal uitspraken na een analyse van de duur van coalitievorming als gevolg van het gewicht van collegeakkoorden. Hij stelt dat dit verband zwak is en dat er ook andere factoren van invloed kunnen zijn. Hierbij veronderstelt hij dat vooral het onderling vertrouwen van coalitiepartners een belangrijke rol zal spelen (Denters, 2010). Een analyse van artikelen van Martin & Vanberg (2003) en Diermeier en Van Roozendaal (1998) levert een aantal mogelijke andere factoren op. Hieruit blijkt onder anderen dat het onderhandelingsproces voor een te vormen coalitie voornamelijk verklaard kan worden uit een informatieve benadering, gestoeld op rationele keuzes. Deze benadering behelst onder meer de factoren die gerelateerd zijn aan de complexiteit van het formatieproces. Daarnaast zijn twee andere invloeden aan te wijzen: wanneer een toekomstige coalitie zich voorneemt een nachtwakerrol aan te nemen, verkort dit het onderhandelingsproces ten opzichte van het voornemen van een uitgebreidere rol voor de overheid. Bovendien wordt deze duur verkort wanneer een zittend kabinet de

mogelijkheid krijgt om een eerste voorstel te doen aangaande een nieuwe coalitie (Diermeier & Van Roozendaal, 1998).

Vanuit speltheorieën zou een ideaal coalitieproces zonder vertraging moeten kunnen verlopen. Wanneer iedere onderhandelaar, en specifiek de formateur, over volledigheid van informatie beschikt, kan hij een voorstel doen waarmee iedere beoogde coalitiepartner zal instemmen. Doordat speltheorieën uitgaan van beschikbaarheid van informatie, kunnen deze de tijdsdimensie verwaarlozen. Dit is voor coalitievorming echter niet realistisch, omdat hierbij iedere actor gebaat is bij het achterhouden van deze informatie. Een formateur is niet op de hoogte van welke voorstellen zullen worden verworpen en welke worden geaccepteerd. Hierdoor zal in het onderhandelingsproces een ieder met kleine concessies elkaar tegemoet moeten treden, zodat niet 'te veel' wordt weggegeven. Aangezien vertragingen kostbaar zijn, kunnen andere partijen aan de onderhandelingstafel hier gebruik van maken om hun doelen te bereiken, door bewust het coalitieproces te vertragen. Vooral partijen met extreme voorkeuren zijn minder ontvankelijk voor de problemen van vertraging (Martin & Vanberg, 2003). Gebrek aan informatie of onzekerheid is in twee gevallen te verklaren. Wanneer coalitiebesprekingen starten direct na verkiezingen, is de onzekerheid over standpunten van andere partijen groter dan wanneer de onderhandelingen tijdens een cyclus, zoals na een kabinetscrisis, van start gaan. Hierdoor zullen onderhandelingen na verkiezingen langer duren. Ook een verkiezingsnederlaag van coalitiepartijen kan aanleiding zijn voor onzekerheid. In een dergelijk geval bestaat de mogelijkheid tot leiderschapscrisis bij deze coalitiepartijen, waardoor kennis over de standpunten van de partijleider en zijn onderhandelingspositie verminderen (Diermeier & Van Roozendaal, 1998).

Op basis van de onderzoeksresultaten en de hierboven omschreven mogelijke alternatieve invloeden, kan worden verondersteld dat duur van coalitievorming van meerdere factoren afhankelijk is. Het is dan ook een illusie om te veronderstellen dat deze volledig kan worden verklaard, laat staan exact kan worden voorspeld. De belangrijkste invloeden lijken voort te komen uit onderhandelingstheorieën, die stellen dat bij volledige informatiebeschikking van actoren de tijdsduur te voorspellen en van korte duur is. De hoeveelheid beschikbare informatie zal dus van grote invloed zijn. Wanneer actoren niet over informatie beschikken, zal dit gebrek opgevuld moeten worden met vooroordelen, verwachtingen en vertrouwen. Hiervan maakt ook de politieke diversiteit onderdeel uit. Er kan worden verondersteld dat de politieke diversiteit debet is aan onderling vertrouwen van coalitiepartners. Een mogelijke oorzaak hiervoor zijn (voor)oordelen op basis van het verleden. Bovendien zullen verwachtingen van politiek zeer diverse partijen anders en vaak negatiever worden geformuleerd dan de verwachtingen ten aanzien van meer gelijkgestemden.

7. Slotsom

Met inachtneming van de bedreigingen en kanttekeningen kunnen op basis van de data-analyses conclusies worden geformuleerd. Hierbij wordt getracht de centrale onderzoeksvraag *'Kan de duur van coalitievorming in Overijsselse gemeenten worden verklaard uit de samenstelling van de gemeenteraden en de diversiteit van de gevormde coalitie?'* te beantwoorden. Eerst zullen conclusies worden geformuleerd op basis van de gestelde hypotheses, waarna deze algemene onderzoeksvraag wordt beantwoord. Tenslotte worden enkele aanbevelingen gedaan voor eventueel vervolgonderzoek.

7.1 Conclusies

Zowel het aantal effectieve partijen als het aantal mogelijke minimal winning coalities kunnen niet worden aangetoond als oorzaak van de duur van coalitievorming. De verwerping van Hypothese 1 leidt tot een versmalling van het onderzoek waarbij nog voornamelijk wordt gekeken naar politieke diversiteit als oorzaak van de duur van het formatieproces. Wel kan er op basis van eerdere onderzoeken worden aangenomen dat vooral de aanwezigheid van informatie omtrent de keuzemogelijkheden en voorkeuren van andere partijen zeer belangrijk is voor de duur van coalitievorming. Bovendien zijn er vele andere factoren, waarvan veronderstellingen kunnen worden gedaan aangaande invloed op dit proces, al is dit vooralsnog niet in een sluitende rekenkundige definitie weer te geven.

Het onderzoek naar politieke diversiteit als oorzaak van de duur van collegevorming in Overijssel heeft zowel negatieve als positieve resultaten opgeleverd. De eerste hypothese (2.1) aangaande het numerieke aspect van diversiteit moet worden verworpen. Er is geen significant verband aan te tonen. Ook de diversiteit berekend vanuit de pivotal actor volgens de policy distance theorie (hypothese 2.3) levert geen significant resultaat op.

Het minimum diversity principe, waarmee de ideologische diversiteit wordt bepaald, heeft wel een positief en significant effect op de duur van coalitievorming. De regressieanalyse levert op dat deze tijdsduur voor 21 procent kan worden verklaard uit ideologische diversiteit. Het gebruikte 90%-betrouwbaarheidsinterval en de eerder genoemde bedreigingen zorgen echter voor onzekerheid over deze conclusie. In een uitgebreider onderzoek met meer gemeenten van bijvoorbeeld buiten Overijssel of met data van andere verkiezingen kan een herhaling van de berekeningen wellicht leiden tot meer betrouwbare uitkomsten.

De totale politieke diversiteit zoals die is gedefinieerd als het gemiddelde van drie factoren, blijkt ook een positieve en significante relatie te vertonen met de duur van coalitievorming. Een kwart van de afhankelijke variabele 'tijdsduur' wordt verklaard uit de verklarende variabele 'totale diversiteit', zo blijkt uit de regressieanalyse. Deze waarde wordt vooral vormgegeven door de factor ideologische diversiteit, zoals na de toetsing van hypothese 2.2 is aangenomen. Uit de analyse blijkt wel dat de significantie van de regressieanalyse voor totale diversiteit groter is dan de significantie van enkel de diversiteit op basis van het minimal diversity principe.

Bovenstaande beantwoordt impliciet ook de centrale onderzoeksvraag. Er is een verband vast te stellen tussen politieke diversiteit en de duur van coalitievorming in Overijssel. Dit verband wordt voornamelijk veroorzaakt door de het relatieve verschil in extreme partijen van coalities.

Het lijkt erop dat vooral de twee extreme partijen in coalitiebesprekingen de duur van het proces bepalen. Wanneer zij meer uit elkaar liggen, zullen zij er langer over doen om tot een akkoord te komen. In die periode kunnen tussenbeide liggende partijen als verbindende factor werken en de extreme partijen bij elkaar brengen. Dit is een opvallende conclusie in het licht van toenemende versplintering van het Nederlandse politieke landschap. Minder vaak is een enkele partij de duidelijke winnar van verkiezingen. Het aantal effectieve partijen neemt toe en het spectrum wordt breder. Dit doet het vermoeden rijzen dat wanneer deze trend zich voortzet, coalitievorming een steeds langer durend proces zal worden.

7.2 Aanbevelingen

De bedreigingen voor validiteit en betrouwbaarheid in dit onderzoek zijn dermate groot dat vervolgonderzoek noodzakelijk is om voort te kunnen bouwen op de conclusies zoals gesteld in dit onderzoek. Met name het verbreden van de grenzen en het focussen op een landelijk onderzoek waarbij alle landelijke gemeenten onder de loep worden genomen, lijkt een logische vervolgstap om conclusies aan betrouwbaarheid te laten winnen. Bovendien is het verstandig om de gebruikte beleidsdimensie uit te diepen en lokale partijen proberen in te delen op deze dimensie, zodat deze niet hoeven worden uitgesloten in vervolgonderzoek. Dit zou kunnen gebeuren door een nieuwe survey te organiseren onder raadsgriffiers, waarbij de vragenlijst wordt uitgebreid met vragen hieromtrent.

In een (vervolg)onderzoek naar politieke diversiteit kan eventueel een andere definitie hiervan worden gedefinieerd. Mocht dit worden gedaan, dan wordt sterk aanbevolen om daarbij gebruik te maken van onder meer het minimal diversity principe, maar ook de zetelaantallen en het aantal partijen zijn, hoewel de invloed hiervan op de duur van collegevorming niet kan worden aangetoond, van evident belang voor het begrip diversiteit.

Wil men onderzoeken of het mogelijk is de duur van coalitievorming te beïnvloeden, dan lijkt het aannemelijk om zich te richten op de beschikbaarheid van informatie omtrent de onderhandelingsposities van potentiële coalitiepartners. Hierbij kunnen derden een belangrijke rol spelen. Onderzoek naar de positie van actoren uit de bestuurlijke driehoek¹¹ die mogelijk de rol van formateur, gespreksleider of een anderszins ondersteunende functie kunnen vervullen, is daarom zeer interessant. Dit betreft niet alleen de kennis over de meest wenselijk te volgens stappen, maar moet in de ruimste zin van het woord worden opgevat. Mogelijk onderzoek kan zich ook richten op de te bespreken onderwerpen of de mogelijkheden om zelf een extreme positie op een of meer van de te bespreken onderwerpen in te nemen. Deze extreme positie lijkt een onderhandelingsvoordeel op te leveren, waardoor men de tijdsduur beter kan benutten en beïnvloeden.

¹¹ Burgemeester, gemeentesecretaris en raadsgriffier.

Referenties

- Adrian, C. R. & Press, C. (1968). Decision costs in coalition formation. *The American political science review*, 62(2), 556-563.
- Andeweg, R. B. & Irwin, G. A. (2002). *Governance and politics of the Netherlands*. Houndmills: Palgrave Macmillan.
- Babbie, E. (1998). *The practice of social research*. Belmont: Wadsworth publishing company.
- Bäck, H. (2003). *Explaining coalitions, evidence and lessons from studying coalition formation in Swedish local government*. Uppasala University, Uppsala.
- Budge, I. & Keman, H. (1990). *Parties and democracy, coalition formation and government functioning in twenty states*. New York: Oxford University Press.
- Budge, I. & Laver, M. J. (1992). Coalition theory, government policy and party policy. In M. J. Laver & I. Budge (Eds.), *Party policy and government coalitions* (pp. 1-14). New York: St.Martin's Press.
- Butter, F. A. G. den (2002). Wat is de doorrekening waard? *Openbare uitgaven*, 34(3), 114-125.
- Denters, S. A. H. (1999). Parlementaire democratie. In H. M. D. Jong & P. A. Schuszler (Eds.), *Staatkunde, Nederland in drievoud* (pp. 57-72). Bussum: Coutinho.
- Denters, S.A.H. (2010). Collegevorming in Overijsselse gemeenten: proces, rolverdeling en resultaten. *Bestuurswetenschappen*, 64(2) 86-98.
- Diermeier, D, & Van Roozendaal, P. (1998). The duration of cabinet formation processes in western multi-party democracies. *British journal of political science*, 28(04), 609-626.
- De Swaan, A. (1973). *Coalition theories and cabinet formations; a study of formal theories of coalition formation applied to nine European parliaments 1918*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Dijk, H. J. M. v. (2008). *Gekozen burgemeester : naar nieuwe machtsverhoudingen?* , Universiteit Twente, Enschede.
- Dijk, H. J. M. van (2008). *Gekozen burgemeester: naar nieuwe machtsverhoudingen?* (Master thesis, Universiteit Twente, Enschede.), verkregen van <http://essay.utwente.nl/58985/>
- Gemeente Hellendoorn (2010). "Coalitie presenteert programma" verkregen van <http://www.hellendoorn.nl/info/nieuws/04336/>, geraadpleegd op 15-06-2010
- Hooghe, L., Bakker, R., Brigevich, A., Vries, C. d., Edwards, E., Marks, G., et al. (2010). Reliability and Validity of Measuring Party Positions: The Chapel Hill expert surveys of 2002 and 2006. *European journal of political research*.
- Kolk, H. van der (1999). Gedecentraliceerde eenheidsstaat. In H. M. De Jong & P. A. Schuszler (Eds.), *Staatkunde, Nederland in drievoud*. Bussum: Coutinho.

- Koole, R.A. (1996) Het diffuse karakter van de partijtheorie. In: *Jaarboek 1995 Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen*. Groningen. 232-246.
- Korringa, H. & Molen J. van der (2005) *Het dualiteitenkabinet*. Assen: Van Gorcum b.v.
- Knutsen, O. (1998). Expert judgements of the left-right location of political parties: A comparative longitudinal study. *West European politics*, 21(2), 63-94.
- Laakso, M. & Taagepera, R. (1979). The "effective" number of parties: "A measure with application to West Europe". *Comparative Political Studies*, 12(1), 3-27.
- Martin, L. W. & Vanberg, G. (2003). Wasting time? The impact of ideology and size on delay in coalition formation. *British journal of political science*, 33(2), 323.
- Pellikaan, H. (2002). Partijen in een politieke ruimte. In: *Jaarboek 2002 Documentatiecentrum Nederlandse politieke partijen*. Groningen. 206-229.
- Shadish, W. R., Cook, T. D., & Campbell, D. T. (2002). *Experimental and quasi-experimental designs for generalized causal inference*. Boston: Houghton Mifflin Company.
- Steunenberg, B. (1992). Coalition theories - Empirical evidence for Dutch municipalities. *European journal of political research*, 22(3), 245-278.
- Strøm, K., & Leipart, J. A. (1993). Policy, institutions, and coalition avoidance: Norwegian governments, 1945-1990. *American political science review*, 87(4), 870-887.
- Swaan, A. de (1973). *Coalition theories and cabinet formations; a study of formal theories of coalition formation applied to nine European parliaments 1918*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam.
- Tops, P. & Dittrich, K. (1992). The role of policy in Dutch coalition building, 1946-81. In M. J. Laver & I. Budge (Eds.), *Party policy and government coalitions* (pp. 277-311). New York: St.Martin's Press.
- Visser, R.K. (2008). *In dienst van het algemeen belang*. (Proefschrift, Universiteit Leiden, Leiden), verkregen van <https://www.openaccess.leidenuniv.nl/bitstream/1887/13703/1/>
- Vries, C. E. de (2009). The impact of EU referenda on national electoral politics: The Dutch case. *West European politics*, 32(1), 142-171.

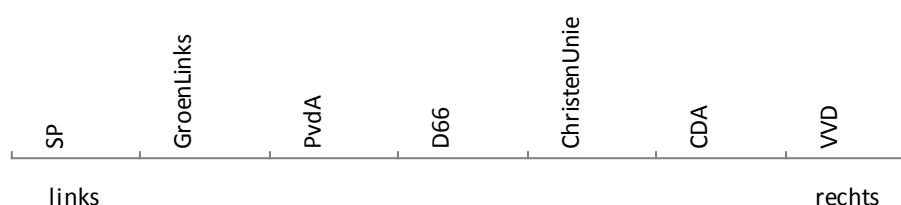
Bijlagen

Bijlage I. Het links-rechts continuüm

Voor de indeling van politieke partijen ten opzichte van elkaar wordt in de meeste gevallen de sociaal-economische links-rechts schaal gebruikt. Deze dimensie is de meest gebruikte in zowel politieke discussies als in onderzoek door politieke wetenschappers. Ook van Nederlandse kiezers is bekend dat zij zich wel bewust zijn van deze dimensie. Hoewel de termen 'links' en 'rechts' veel gebruikt worden in relatie tot Nederlandse politiek, is de exacte betekenis hiervan ambigu (Andeweg & Irwin, 2002). Op basis van expert-surveys kan worden gesteld dat in Nederland het links-rechts continuüm voornamelijk wordt bepaald door het verschil in economische en sociale klasse tussen links en rechts (Knutsen, 1998).

Bäck (2003) onderscheidt vijf manieren om de beleidspositie van politieke partijen binnen een dimensie te bepalen. Dit kan gebeuren door de beoordeling van experts te gebruiken, door het gedrag van partijen in hun wetgevende positie te bestuderen, door partijprogramma's te bestuderen, door een enquête onder kiezers te houden en door de elite te enquêteren. De oudste en meest gebruikte methode is de expert beoordeling. Binnen deze methode, kan de onderzoeker de partijen ordinaal rangschikken naar hun kernidentiteit en/of hun afkomst (Bäck, 2003). Voor wat betreft de Nederlandse gemeentepolitiek zijn geen onderzoeken voorhanden om politieke partijen in dit een links-rechts spectrum te plaatsen. Wel is het aannemelijk dat lokale afdelingen van landelijke partijen ideologisch op dezelfde wijze in te delen zijn als hun nationale equivalenten. Dit kan worden aangenomen, omdat lokale politici afhankelijk zijn van politieke ontwikkelingen op nationaal niveau: lokale en nationale afdelingen delen hun electoraat en lokale politici houden kans op promotie binnen hun partij wanneer zij handelen naar de maatstaven van de partijideologie (Steunenbergh, 1992).

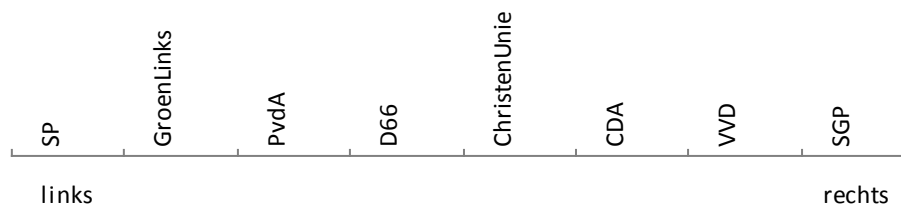
De positie van nationale politieke partijen verschuift in de loop der jaren binnen het spectrum, waardoor het lastig is om hun exacte positie te bepalen (Knutsen, 1998). Omdat in dit onderzoek gebruik wordt gemaakt van data aangaande gemeenteraadsverkiezingen van 2006, is het te prefereren een zo accuraat mogelijke indeling van de beleidsdimensie te gebruiken die bij dit moment in tijd aansluit. De Chapel Hill expert survey uit 2006 taxeert de positionering van partijen. Op basis van deze meting is voor Nederland de volgende indeling binnen het links-rechts continuüm op te stellen (De Vries, 2009).

Figuur 3.2: Het Nederlandse links-rechts continuüm (1) (De Vries, 2009)

Naast de in figuur 3.2 gerangschikte partijen is ook de SGP in de Overijsselse gemeentepolitiek vertegenwoordigd. Deze partij is niet opgenomen in de Chapel Hill expert survey en kan derhalve niet volgens dezelfde criteria worden ingedeeld (De Vries, 2009; Hooghe, et al., 2010).

Wel kan op basis van andere experts een aanname worden gedaan welke plek de SGP op deze ordinale schaal inneemt. Steunenberg (1992) plaatst de SGP rechts van de VVD. Ook Andeweg en Irwin (2002) plaatsen de SGP uiterst rechts op deze schaal. Enkel op beleidsterreinen aangaande de hoeveelheid belasting en publieke voorzieningen plaatsen zij de SGP links van de VVD, maar dan nog rechts van de andere partijen. Op ethische kwesties neemt de SGP wel weer de meest rechtse positie in (Andeweg & Irwin, 2002). Ook de analyse van Knutsen (1998) plaatst de SGP rechts van de VVD. Tot slot plaatst de analyse van (Pelikaan, 2002) de SGP op zowel economisch als cultureel gebied verder naar links in de dimensie. Omdat ook andere partijen in deze analyse een zeer verschillende positie innemen ten opzichte van de indeling en van de eerstgenoemde indelingen, wordt er voor gekozen deze laatste analyse niet over te nemen en de SGP in het continuüm rechts van de VVD te plaatsen. Deze wordt dan weergegeven als in figuur 3.3.

Figuur 3.3: Het Nederlandse links-rechts continuüm (2)

Door de aanwezigheid van lokale partijen, die niet gelieerd zijn aan een landelijke moederpartij of equivalent, zouden alle gemeenten met dergelijke partijen in de raad vanwege hun onbekende beleidspositie uitgesloten moeten worden van analyse op basis van policy-based theorieën. De praktijk wil echter dat dan zeer veel gevallen tot uitsluiting leiden. Een oplossing voor dit probleem is het enkel uitsluiten van gevallen waarbij een lokale partij deel uitmaakt van een coalitie. Daarbij moet wel gewaakt worden voor de betrouwbaarheid van het onderzoek, in het bijzonder wanneer een groot percentage van de zetels in de raad is bezet door lokale partij(en) (Steunenberg, 1992).

Bijlage II. Datasheet

Naam gemeente	zetels raad	zetels in coalitie	effectief aantal partijen	Dagen collegevorming	PDm*	PDid* ²	PD w* ³	PDtot* ⁴
Almelo	33	19	4,76	48	0,20	0,18	0,42	0,27
Borne	19	12	3,65	36	0,40			
Dalfsen	21	14	4,28	34	0,60	0,29	0,21	0,37
Deventer	37	25	6,37	47	0,44	0,47	0,12	0,34
Dinkelland	21	12	3,08	40	0,50	0,20	0,25	0,32
Enschede	39	24	4,62	34	0,38	0,46	0,13	0,32
Haaksbergen	19	12	4,06	50	0,33	0,33	0,42	0,36
Hardenberg	31	25	4,12	35	0,29	0,18	0,12	0,20
Hellendoorn	25	16	4,14	42	0,50	0,22	0,44	0,39
Hengelo	37	22	5,5	42	0,38	0,31	0,23	0,30
Hof van Twente	25	14	3,93	49	0,60			
Kampen	29	20	6,14	50	0,50			
Losser	19	14	4,35	28	0,60			
Oldenzaal	23	13	3,86	43	0,60			
Olst-Wijhe	17	15	3,4	34	0,75			
Ommen	17	9	4,59	30	0,50			
Ommen2	17	11	4,59	174	0,67	0,56	0,18	0,47
Raalte	25	15	4,63	51	0,50	0,22	0,07	0,26
Rijssen-Holten	25	13	5,43	62	0,50			
Staphorst	17	13	4,19	42	0,60	0,57	0,15	0,44
Steenwijkerland	31	15	5,53	28	0,38	0,15	0,47	0,33
Tubbergen	19	15	2,14	42	0,67	0,33	0,20	0,40
Twenterand	23	14	4,23	51	0,43	0,18	0,21	0,27
Wierden	19	13	3,14	49	0,50			
Zwartewaterland	29	13	4,81	9	0,50	0,22	0,00	0,24
Zwolle	39	20	6,95	34	0,44	0,33	0,30	0,36

Figuur B.1 datasheet alle gemeenten

* politieke diversiteit volgens minimum number principe

*² politieke diversiteit volgens minimal diversity principe

*³ politieke diversiteit volgens policy distance theorie

*⁴ totale politieke diversiteit

Bijlage III. Regressieanalyses behorende bij hypothesen 1.1, 1.2 en 1.3

Regressieanalyse naar de invloed van mogelijke minimal winning analyses op de duur van coalitievorming.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,097	,009	-,032	28,673

a. Predictors: (Constant), Mogelijke minimal winning coalities

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	48,092	7,762		6,196	,000
	Mogelijke minimal winning coalities	-,197	,413	-,097	-,477	,638

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.2 hypothese 1.1 (1/4)

Regressieanalyse naar de invloed van mogelijke minimal winning analyses met maximaal vier partijen op de duur van coalitievorming.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,102	,010	-,031	28,659

a. Predictors: (Constant), Mogelijke minimal winning coalities (maximaal 4 partijen)

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	49,225	9,249		5,322	,000
	Mogelijke minimal winning coalities (maximaal 4 partijen)	-,376	,749	-,102	-,502	,620

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.3 hypothese 1.1 (2/4)

Regressieanalyse naar de invloed van het aantal effectieve partijen op de duur van coalitievorming.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,001	,000	-,043	10,947

a. Predictors: (Constant), Aantal effectieve partijen

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	40,446	9,497		4,259	,000
	Aantal effectieve partijen	-,010	2,065	-,001	-,005	,996

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.4 hypothese 1.2 (3/4)

Regressieanalyse naar de invloed van het feitelijk aantal partijen in de raad op de duur van coalitievorming.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,002	,000	-,042	28,809

a. Predictors: (Constant), Aantal partijen in de raad

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	45,752	20,969		2,182	,039
	Aantal partijen in raad	-,034	3,261	-,002	-,011	,992

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.5 hypothese 1.3 (4/4)

Bijlage IV. Regressieanalyses behorende bij policy blind factoren

Regressieanalyse naar de duur van coalitievorming en politieke diversiteit volgens het minimum number principe.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,233	,054	,015	28,015

a. Predictors: (Constant), Politieke diversiteit volgens het minimum number principe

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	19,952	22,466		,888	,383
	Politieke diversiteit volgens het minimum number principe	52,198	44,440	,233	1,175	,252

Figuur B.6 hypothese 2.1 (1/3)

Regressieanalyse naar de duur van coalitievorming en politieke diversiteit volgens het minimum number principe. In deze analyse is het tweede formatieproces in Ommen niet meegenomen.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,089	,008	-,035	10,903

a. Predictors: (Constant), Politieke diversiteit volgens het minimum number principe

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	44,152	8,987		4,913	,000
	Politieke diversiteit volgens het minimum number principe	-7,765	18,046	-,089	-,430	,671

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen) (zonder Ommen2)

Figuur B.3 hypothese 2.1 (2/3)

Regressieanalyse naar de duur van coalitievorming en politieke diversiteit volgens het minimum number principe. In deze analyse zijn het tweede formatieproces in Ommen en het formatieproces in Zwartewaterland niet meegenomen.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,091	,008	-,037	8,828

a. Predictors: (Constant), Politieke diversiteit volgens het minimum number principe

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	44,728	7,279		6,145	,000
	Politieke diversiteit volgens het minimum number principe	-6,259	14,619	-,091	-,428	,673

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen) (zonder Ommen2 en Zwartewaterland)

Figuur B.7 hypothese 2.1 (3/3)

Bijlage V. Regressieanalyses behorende bij policy-based factoren

Regressieanalyse naar de duur van coalitievorming en politieke diversiteit volgens het minimal diversity principe.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,460	,212	,159	31,410

a. Predictors: (Constant), Politieke diversiteit volgens het minimal diversity principe

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	13,614	18,398		,740	,471
	Politieke diversiteit volgens het minimal diversity principe	111,670	55,622	,460	2,008	,063

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.8 hypothese 2.2 (1/2)

Regressieanalyse naar de duur van coalitievorming en politieke diversiteit volgens het minimal diversity principe, met weglating van de gemeenten Ommen en Zwartewaterland.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,053	,003	-,074	7,439

a. Predictors: (Constant), Politieke diversiteit volgens het minimal diversity principe

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	42,158	4,747		8,881	,000
	Politieke diversiteit volgens het minimal diversity principe	-2,850	15,002	-,053	-,190	,852

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen) (zonder Ommen2 en Zwartewaterland)

Figuur B.9 hypothese 2.2 (2/2)

Regressieanalyse naar de duur van coalitievorming en politieke diversiteit volgens de policy distance theorie.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,007	,000	-,067	35,378

a. Predictors: (Constant), Politieke diversiteit volgens de policy distance theorie

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	47,616	17,172		2,773	,014
	Politieke diversiteit volgens de policy distance theorie	-1,653	64,588	-,007	-,026	,980

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.10 hypothese 2.3 (1/2)

Regressieanalyse naar de duur van coalitievorming en politieke diversiteit volgens de policy distance theorie. Hierbij zijn in plaats van relatieve waarden de absolute waarden van de scheefheid van coalities ten opzichte van de pivotal actors gebruikt.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,126	,016	-,050	35,099

a. Predictors: (Constant), Political distance (absoluut)

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	54,524	17,126		3,184	,006
	Political distance (absoluut)	-1,936	3,947	-,126	-,490	,631

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.11 hypothese 2.3 (2/2)

Bijlage VI. Regressieanalyse behorende bij totale politieke diversiteit

Regressieanalyse naar de duur van collegevorming en de totale politieke diversiteit.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,504	,254	,204	30,567

a. Predictors: (Constant), Totale politieke diversiteit

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	T	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	-30,465	35,212		-,865	,401
	Totale politieke diversiteit	235,480	104,324	,504	2,257	,039

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen)

Figuur B.12 hypothese 2.4 (1/2)

Regressieanalyse naar de duur van collegevorming en de totale politieke diversiteit, met weglating van de gemeenten Ommen en Zwartewaterland.

Model Summary

Model	R	R Square	Adjusted R Square	Std. Error of the Estimate
1	,151	,023	-,052	7,363

a. Predictors: (Constant), Totale politieke diversiteit

Coefficients^a

Model		Unstandardized Coefficients		Standardized Coefficients	t	Sig.
		B	Std. Error	Beta		
1	(Constant)	46,813	10,112		4,629	,000
	Totale politieke diversiteit	-16,771	30,399	-,151	-,552	,591

a. Dependent Variable: Duur coalitievorming (aantal dagen) (zonder Ommen2 en Zwartewaterland)

Figuur B.13 hypothese 2.4 (2/2)